

Ponedjeljak, 15. novembar 2004. godine

Uvodna reč Tužilaštva

Otvorena sednica

Optuženi su pristupili Sudu

Početak u 14.18 h.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite sedite.

SUDIJA PARKER: Mi smo sada u onom delu kada trebamo da počnemo suđenje protiv trojice optuženih, a svaki od njih trojice se ranije izjasnio da nije kriv u odnosu na sve tačke Optužnice. Rasprava koju smo održali jutros je imala za cilj da proveriti da li prevod adekvatno funkcioniše i da li svaki od optuženih može da prati postupak na jeziku koji razume. I na toj osnovi mi se sada obraćamo gospodinu Cayleyu i pozivamo ga da počne sa svojim uvodnim izlaganjem.

TUŽILAC CAYLEY: Časni Sude, ja imam nekoliko uvodnih komentara. Ja ću tokom svog uvodnog izlaganja prikazati nekoliko dokaznih predmeta u sistemu *sanction* a to ćete moći da vidite na ekranima ispred vas. Svi ovi materijali su već obelodanjeni Odbrani, a kasnije ćemo svakako tražiti da se ti materijali uvedu u dokazne predmete preko svedoka. Određeni dokumenti su u stvari javni dokumenti koji verovatno neće morati da se usvajaju preko svedoka, poput rezolucija Saveta bezbednosti, javnih izjava Tužilaštva i tako dalje. Nakon ovoga časni Sude, ja ću početi sa izlaganjem.

UVODNA REČ TUŽILAŠTVA: TUŽILAC CAYLEY

TUŽILAC CAYLEY: Ključne činjenice ovog predmeta su jednako jasne kao što su i ubedljive. Tužilaštvo će pokazati da su između maja i jula 1998. godine bili kidnapovani Srbi i Albanci i da su protivpravno zatvarani u jednom improvizovanom logoru u mestu Lapušnik/Llapushnik na Kosovu/Kosovë. Tamo su ih brutalno mučili i prebijali, i u preko dvadeset slučajeva su pretučeni do smrti ili su bili usmrćeni vatrenim oružjem. Trojica optuženih koji se nalaze pred nama: Fatmir Limaj, Isak Musliu i Haradin Bala snose odgovornost za ove događaje. Začetak ovog predmeta i ljudska patnja koja je usledila išle su jedna za drugom u ovim događajima i sada su deo evropske istorije. Nade, frustracije i nepomirljive razlike koje su dovele do ovog rata, nisu predmet ovog suđenja, iako su relevantne za naše razmatranje. U ovom predmetu mi ne želimo niti da podržavamo niti da osuđujemo etičnost ili mudrost bilo koje od strana koja je pribegla ratu kao načinu rešavanja gorkih i naizgled nepomirljivih sporova.

Uzroci rata, aspiracije ugnjetenog naroda nisu predmet Optužnice. Tužilaštvo ima stav da nijedan razlog, bez obzira koji je - ne opravdava ubijanje. Tužilaštvo je nastojalo tokom deset godina da se postigne jasan cilj i da se osude svi ozbiljni zločini koje je počinila bilo koja od strana, a koji potpadaju pod nadležnost ovog Međunarodnog krivičnog suda. Nadam se da sada vidite na vašim ekranima kartu Kosova/Kosovë koje se nalazi na Balkanu. Ova žuta oblast je Kosovo/Kosovë. Zločini koji su pokriveni ovom Optužnicom su se dogodili na Kosovu/Kosovë. Možete da vidite da se Kosovo/Kosovë nalazi u južnom delu bivše Jugoslavije i da se graniči sa Crnom Gorom na zapadu, sa Albanijom na jugo-zapadu, sa BJR Makedonijom na jugu i sa Srbijom na severu.

Selo Lapušnik/Llapushnik, koje je ključno mesto zločina navedeno u ovoj Optužnici, označeno je na ovoj karti. Ono se nalazi u opštini Glogovac/Gllogoc i označeno je crvenim krugom. Da li časni Sud to vidi? Vidite. Hvala. Selo Lapušnik/Llapushnik ima strateški važan položaj jer se nalazi na putu Priština/Prishtinë – Peć/Pejë. Priština/Prishtinë se odatle nalazi sa desne strane. Strelica na karti pokazuje to mesto. To je najvažniji grad, prestonica Prištine/Prishtinë... Kosova/Kosovë, a sa leve strane vidite grad Pejë ili Peć - kako se naziva na srpskom jeziku, a koji je još jedan od važnih gradova na Kosovu/Kosovë. Tako da je Lapušnik/Llapushnik na strateškom mestu koje povezuje ta dva važna grada.

Od februara ili marta 1998. godine Kosovo/Kosovë je postalo zahvaćeno oružanim konfliktom u kome se sa jedne strane nalazila Srpska vojska i policija, a OVK ili Oslobođilačka vojska Kosova se nalazila sa druge strane. Do maja 1998. godine Fatmir Limaj se vratio iz Švajcarske i nalazio se u Glavnom štabu OVK u Klečkoj/Kleqkë. On je bio komandant snaga OVK u tom području gde je počinjeno nekoliko zločina koji su navedeni u Optužnici. Ako možemo sada da pređemo na sledeći dokazni predmet. Možete da vidite na ovoj karti da je označena Klečka/Kleqkë. I strelica sada pokazuje to mesto. A vidite da je Lapušnik/Llapushnik, glavno mesto zločina navedeno u ovom predmetu, oivičen crvenom olovkom. Fatmir Limaj je bio komandant snaga OVK u tom području gde je počinjeno nekoliko zločina koji su navedeni u Optužnici. Na tom području je bilo nekoliko OVK vojnih punktova, kako su ih zvali, a koji su bili u području pod kontrolom Fatmira Limaja, i u čiji sastav je ulazilo i selo Lapušnik/Llapushnik. Ponovo strelica pokazuje to mesto. Isak Musliu bio je komandant snaga OVK u Lapušniku/Llapushnik. Komandanti ili vođe ovih punktova, uključujući i Isaka Musliua bili su podređeni Fatmiru Limaju, a on je redovno bio prisutan na ovim punktovima, sa kojih je komandovao i nadgledao svojim snagama to područje. U nastojanju da ojača njegovu vlast u području komandovanja, Fatmir Limaj i drugi, uključujući i Isaka Musliua i Haradina Balau, učestvovali su u ciljanim napadima na Srbe i one Albance koje su optuživali za saradnju sa Srbima, vršeći: kidnapovanje, prisilno zatvaranje, mučenje i ubistva. Srbe su hapsili čini se samo zato što su bili Srbi, a Albance zato što su ih optuživali za saradnju sa Srbima. Najčešće se činilo da se ova tvrdnja o saradnji zasnivala uglavnom samo na osnovu nekog društvenog kontakta sa Srbima. Ponekad su politička uverenja koja se nisu podudarala sa uverenjima OVK bila motiv za ovakva postupanja. Dokazi će pokazati časni Sude da je bilo mnogo više Albanaca nego Srba uhapšeno i odvedeno u Lapušnik/Llapushnik. Srbi i Albanci su bili kidnapovani iz kuća od strane pripadnika OVK, najčešće usred noći, vrlo često iz javnog prevoza ili iz njihovih automobila. Njih su sve odvodili iz sela, koja su se nalazila pod komandom Limaja, u logor u Lapušniku/Llapushnik. Ukoliko Štab Limaja u Klečkoj/Kleqkë nije izdavao naređenja za ta kidnapovanja ili za to unapred nisu znali, u svakom slučaju su bili o tome obavešteni nakon kidnapovanja. Iako su mnogi zatvorenici ispitivani, najčešće tom prilikom i tučeni, nije učinjen nikakav pokušaj da se ustanovi da li postoji neka pravna osnova da se oni tu drže zatvoreni.

Isak Musliu, u okviru svojih komandnih odgovornosti bio je zadužen i za vojnike koji su radili kao stražari u tom logoru.

Haradin Bala je bio stražar u logoru. I jedan i drugi su znali i učestvovali su u tim zločinima u logoru. Zatvorenici su držani u neljudskim uslovima, premlaćivani su i mučeni. Nekoliko zatvorenika u logoru je bilo prebijeno do smrti ili ubijeno vatrenim oružjem. Isak Musliu i Haradin Bala bili su stacionirani u Lapušniku/Llapushnik i redovno su posećivali logor. Fatmir Limaj je između maja i juna meseca 1998. godine posetio logor u Lapušniku/Llapushnik najmanje 20 puta. I on je znao šta se dešavalo u tom improvizovanom logoru. Isak Musliu je postupao po njegovim naređenjima. Ovaj logor je funkcionisao od maja do 26. juna meseca 1998. godine, kada ih je srpska kontra-ofanziva u ovom području prisilila da evakuišu preostale zatvorenike, koji su onda odvedeni u brda iznad Lapušnika/Llapushnik do mesta koje se zove Beriša/Berishë. A ovo mesto se vidi sada na

karti i obeleženo je narandžastim trouglom. Na tom mestu je otprilike polovina njih bila puštena u skladu sa izdatim naređenjem Fatmira Limaja, a drugu polovinu zatvorenika je ubio Haradin Bala, koji je takođe delovao po naređenjima Fatmira Limaja. Časni Sude, ovo su bile ključne činjenice u ovom predmetu.

Kosovo/Kosovë se sada nalazi pod upravom privremene civilne administracije. Kao što se zna UNMIK, misiju Ujedinjenih nacija na Kosovu/Kosovë uspostavio je Savet bezbednosti 1999. godine na osnovu rezolucije 1244 nakon završetka rata. Ova organizacija vrlo tesno saraduje sa vođama i narodom Kosova/Kosovë. UNMIK dobija značajnu podršku za svoj rad na Kosovu/Kosovë od Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, OEBS, kao i od EU, Evropske unije. KFOR ili Kosovske snage su snage predvođene NATO vojnicima koje su odgovorne za održavanje mira i bezbednosti u regionu. Ja sam vam ovo napomenuo, jer mislim da će se ove skraćenice često pojavljivati tokom ovog suđenja. Ja sam siguran da ste vi to i ranije znali, ali sam želeo da budem siguran. Još samo o albanskom i srpskom jeziku ili BHS jeziku, kako ga mi ovde zovemo na MKTJ. Sigurno ste već primetili na kartama da za jedno mesto postoje dva različita imena. Očigledno je da na Kosovu/Kosovë mesta imaju imena na albanskom i imena na srpskom jeziku. Prošlost regiona to objašnjava. Naravno da će albanski svedoci da nazivaju naselja albanskim imenima, a srpski svedoci svojim nazivima. Ponekad su ta imena ista ili gotovo ista, ali mislim da ćemo tokom vremena svi biti dobro upoznati sa imenima na oba jezika.

Sada ću da kažem nešto o tome kako je vršena istraga u ovom predmetu. Preživeli, koga ćete čuti ovde kao svedoka, prvo se žalio i podneo prijavu lokalnoj policiji na Kosovu/Kosovë, a potom i Međunarodnim policijskim snagama UNMIK-a, misiji Ujedinjenih nacija na Kosovu/Kosovë. I upravo je UNMIK bio taj koji je pokrenuo prvu veliku istragu o ovim zločinima. Tužilac MKTJ iskoristio je svoju nadležnost 2002. godine u ovom predmetu, i od tog trenutka je ovaj predmet preuzet od strane kancelarije Tužilaštva. Ovo sam spomenuo zbog toga što ćete vi povremeno vidati tokom izvođenja dokaza izjave svedoka i neki drugi materijal koji u stvari potiče ne od nas, već od UNMIK-a. Ja moram da naglasim da smo mi ponovo obavili istragu u ovom predmetu, što znači da smo mi razgovarali sa skoro svim svedocima koje je identifikovao UNMIK, a pored toga smo razgovarali i sa mnogo naših svedoka. Odbrana je dobila sav materijal UNMIK istrage koju smo mi imali obavezu da im obelodanimo u skladu sa *Pravilom 66* ili *Pravilom 68* Pravilnika o postupku i dokazima. Ova prva UNMIK istraga je bila usmerena protiv četvorice pojedinaca. Mi smo uradili isto. Ta četvorica pojedinaca su bili ova trojica optuženih koji se nalaze pred vama i još jedno lice po imenu Agim Murtezi. Agim Murtezi je bio optužen i uhapšen, ali je od samog početka tvrdio da se radi o osobi pogrešnog identiteta. Nijedan od ove trojice optuženih koji se nalaze pred vama nije to isto tvrdio. Odmah po prebacivanju u Hag, Agim Murtezi je obavio razgovor sa Tužilaštvom, a ostala trojica optuženih su iskoristila svoje pravo da se brane ćutanjem. Nakon što je Tužilaštvo obavilo istragu verzije koju je izneo Murtezi, ustanovljeno je da se on nije nalazio u Lapušniku/Llapushnik u periodu kojim se bavi ovaj predmet i on je onda oslobođen, a sve su optužbe protiv njega ukinute. Još jedna reč o UNMIK-u i KFOR-u. Naša istraga i naš rad na Kosovu/Kosovë ne bi bili mogući da nismo naišli na saradnju ove dve organizacije. Svi su veoma naporno radili po ovom pitanju iz obe organizacije kako bi se ponovo uspostavila vladavina prava na Kosovu/Kosovë i kako bi imalo transparentni i funkcionalni pravni sistem. Ja ovim putem im odajem priznanje i zahvaljujem se svim pojedincima. Časni Sude, vi sada vidite pred vama jednu fotografiju na kojoj se nalazi jedno imanje sa kućom i sa poljoprivrednim objektima. To je u stvari tradicionalno albansko imanje. Ovde gde pokazuje strelica vidite taj improvizovani logor koji je korišćen od maja do jula meseca 1998. godine. A ovde gde sada pokazuje strelica vidite jedan put, a iznad puta vidite još jedno imanje koje se nalazi preko puta logora koji je služio kao Štab OVK. Dakle u ovom ovde području, u ovoj zgradi koju sada strelica pokazuje se nalazio ovaj improvizovani logor.

Iako nisu svi zločini iz ove Optužnice počinjeni u ovom logoru, u logor su dovođene sve žrtve, i tu su ih mučili, premlaćivali i zlostavljali. Dakle, na ovom mestu su ih ubijali ili su ih odvodili odavde da bi ih ubili na drugom mestu.

Uvodno izlaganje mora da sadrži i opis dokaza na koje će se Tužilaštvo oslanjati kao i objašnjenje prirode optužbi. Tužilaštvo je već dosta detaljno iznelo u pretpretresnom podnesku odredbe i dokaze na koje će se oslanjati. Trojica optuženih su na to odgovorili u svojim pretpretresnim podnescima u kojima su izneli svoje argumente na argumente Predmeta Tužilaštva i ukratko su izneli način na koji će se braniti od optužbi koje su podignute protiv njih. Ja ću predstaviti neke komentare na pretpretresne podneske Odbrane, i uz dužno poštovanje časni Sude, zamoliću vas da tokom ovog uvodnog izlaganja i tokom čitavog ovog suđenja to imate na umu. Optuženi Limaj i Musliu su priznali svoje prisustvo u selu Lapušnik/Llapushnik za celokupni navedeni period ili za veći njegov deo.

Fatmir Limaj je izjavio da je više od 20 puta bio u Lapušniku/Llapushnik između maja i jula meseca 1998. godine. Isak Musliu je izjavio u svom predraspravnom podnesku da je on bio stacioniran u Lapušniku/Llapushnik između maja i jula meseca 1998. godine iako je povremeno odlazio iz Lapušnika/Llapushnik tokom navedenog perioda. Iako su oni priznali da su se nalazili na tom mestu gde su žrtve toliko patile i gde su mnogi od njih bili ubijeni, što se tiče ove dvojice optuženih, tamo nije postojao nikakav logor, nije bilo nikakvih zatvorenika, nije bilo premlaćivanja, mučenja i nije bilo nikakvih ubistava koji bi mogli da opterete njihovu savest. Kao što i jeste njihovo pravo, optuženi zahtevaju od Tužilaštva da ono dokaže da su se desili događaji koji su obuhvaćeni ovom Optužnicom. Tužilaštvo će i uraditi to što se od njega traži – pokazaće Sudu da su oni krivi van svake razumne sumnje. Gospodin Bala se unekoliko opredelio za drugačiji pristup u svojoj Odbrani u odnosu na suoptužene. On je ponudio Sudu delimični alibi. On sada tvrdi da se on nalazio u Lapušniku/Llapushnik nekoliko nedelja u maju 1998. godine, a da je onda otišao dalje kako bi obavljao svoje dužnosti u nekim drugim mestima. Dakle, njegov stav je da nije znao ništa o logoru, iako u nedavno dostavljenom odgovoru Odbrane Bala u podnesku po *Pravilu 92 bis*, sada se čini da je i taj stav izmenjen i da je njegova pozicija da logor nikada nije ni postojao. Tako da se tvrdi da on ne samo da nije ništa znao o tome, već i u potpunosti negira da je logor ikada postojao. Glavna snaga Predmeta Tužilaštva leži u dokazima koje ćemo izvesti i koji potiču iz nekoliko izvora. Mi ćemo dovesti pred Sud ne samo žrtve i preživjele, već ćemo ovde izneti i forenzičke dokaze, što je dosta neobično za jedan predmet o ratnim zločinima – zbog protoka vremena između događaja i samog suđenja. Svedočenja preživelih su potkrepljena od strane članova međunarodne zajednice i oni će potvrditi da je tokom predmetnog perioda bilo dobro poznato da su i Srbe i Albance kidnapovali i ubijali određeni elementi unutar OVK. Mi ćemo se oslanjati i na dokaze pripadnika OVK, a to su pojedinci koji su bili u samoj organizaciji i koji će delimično ili u potpunosti potvrditi čitav niz ključnih događaja u ovom predmetu. Ako bih mogao sada časni Sude da prokomentarišem strukturu Optužnice i optužbe u njoj, sasvim ukratko. Sva trojica optuženih terete se za protivzakonito zatvaranje u tački 1 kao Zločin protiv čovečnosti i u tački 2 zbog kršenja zakona i običaja ratovanja.

Fatmir Limaj i Isak Musliu se optužuju po članu 7(1) i 7(3) Statuta za ove zločine, a Haradin Bala se tereti samo po članu 7(1) Statuta. Sva trojica se optužuju za mučenje, nečovečna dela i okrutno postupanje. Za mučenje se terete po tačkama 3 i 4 kao Zločin protiv čovečnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja. Za nečovečna dela u tački 5 se terete za kršenje zakona i običaja ratovanja. Okrutno postupanje u tački 6 ih tereti ponovo za kršenje zakona i običaja ratovanja. U vezi sa ovim tačkama optužbe, Fatmir Limaj i Isak Musliu se optužuju po članu 7(1) i 7(3) Statuta, a Haradin Bala se tereti samo po članu 7(1) Statuta. Sva trojica se optužuju za ubistvo. Ubistvo po tački 7 kao zločin protiv čovečnosti i po tački 8 kao kršenje zakona i običaja ratovanja. Ove tačke obuhvataju ubistvo: Ajëta Gashija, Milovana Krstića, Miodraga Krstića, Slobodana Mitrovića, Miroslava Suljnić, Živorada Krstića, ubistvo Stamen

Genova, Đorđa Ćuka, Siniše Blagojevića, Jefte Petkovića, Zvonka Marinkovića, ubistvo Agima Ademija, Vesel Ahmetija i ubistvo Fehmi Xhemaë.

Fatmir Limaj i Isak Musliu se optužuju za protivpravno ubistvo ovih ljudi po članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Haradin Bala se tereti samo po članu 7(1) Statuta za ubistvo: Jefte Petkovića, Zvonka Marinkovića, Agima Ademija, Vesel Ahmetija i Fehmi Xhemaë.

Za ubistvo se terete i po tačkama 9 i 10 kao Zločin protiv čovečnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja. Ove dve tačke obuhvataju ubistvo: Emina Eminija, Ibusha Hamzaë, ubistvo Hyzri Hajrizija, Shabana Hotija, Hasana Hoxhaë, Safeta Hysenaja, Bashkima Rashitija, Hetema Rexhaja, ubistvo Lutfija Xhemshitija i ubistvo Shyqyr Zymerija.

Fatmir Limaj se optužuje za sva ova ubistva po članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Haradin Bala se tereti za ubistva samo po članu 7(1) Statuta.

Ukratko želim da nešto kažem o vrsti krivice po članu 7(1) Statuta. U uvodnom paragrafu Optužnice videćete za svaku tačku u paragrafima broj: 21, 25, 28 i 34 da se iznose vrste krivice za svaku određenu tačku. Tamo gde se Fatmir Limaj i Isak Musliu optužuju po članu 7(1) Statuta, mi se oslanjamo na: planiranje, podsticanje, naređivanje, potčinjavanje ili na drugi način pomaganje i podupiranje. Tamo gde se Haradin Bala optužuje po članu 7(1) Statuta, mi se oslanjamo samo na modus potčinjavanja ili pomaganja i podupiranja. Tamo gde kažemo da je krivica zbog potčinjavanja, mi želimo da kažemo, tamo gde je prikladno da ne samo da su lično optuženi učestvovali u navodnim zločinima, o kojima puno govore dokazi, već isto tako pokazuje da su ovi zločini deo zajedničkog zločinačkog poduhvata u kome su učestvovala sva trojica optuženih. Mi smo izričito naveli prirodu zajedničkog zločinačkog poduhvata u paragrafima 6 i 13 Optužnice. Vi ćete se setiti da je su u žalbenom postupku u *Predmetu Tadić* identifikovano tri oblika zajedničkog zločinačkog poduhvata, i ja ću na to da se osvrnem u mom kasnijem delu izlaganja. U ovom trenutku, ja želim samo da kažem o pravnom konceptu zajedničkog krivičnog poduhvata. Mi ovde ne tražimo da se jedan čovek kazni za zločine drugog čoveka. Mi želimo da svakog kaznimo za njegov sopstveni zločin u okviru udruženog zločinačkog poduhvata u kome su i drugi takođe učestvovali. Obim zločinačkog plana, a prema tome i krivica svakog od optuženih je svakako zbir svih zločina koji su počinjeni tokom ostvarivanja tog plana. Ali osnova tog prestupa leži u učestvovanju u formulisanju i/ili sprovođenju plana. Ovo su pravila za koje svako civilizovano društvo smatra da je neophodno da se poštuju kako bi pravda stigla one koji ne uprljaju svoje ruke krvlju, ali koji prave planove ili učestvuju u planu koji na kraju dovede do prolivanja krvi. Ono što će postati jasno na osnovu dokaza jeste da su: otmice, zatvaranja, mučenja i ubistvo žrtava u ovom predmetu bili deo velikog i dugotrajnog zločinačkog poduhvata. Iako je tačno da nisu samo ova trojica učestvovali u ovim...

prevodioci: Molimo da zastupnik govori sporije radi prevoda. Hvala.

TUŽILAC CAYLEY: Izvinjavam se. Previše žurim. Ja ću sada da uključim i pratim francuski prevod, i nadam se da će tako problem biti rešen.

Dakle, sva trojica optuženih se terete po članu 7(1) za krivičnu odgovornost zbog njihovog učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu. Ko su ta trojica optuženih?

Prvi od njih je Fatmir Limaj koji je star 33. godine. Rođen je u mestu Banja/Banjë blizu Mališeva/Malishevë na Kosovu/Kosovë – to možete da vidite sada na karti. Strelica sada pokazuje na to selo. Takođe možete da vidite da se Lapušnik/Llapushnik nalazi odmah iznad tog sela. Dakle, gospodin Limaj je bio čovek sa tog područja. On je bio zamenik ministra odbrane u Privremenoj Vladi Kosova/Kosovë, a kasnije je postao član opštinske skupštine u Prištini/Priştinë, a bio je i sekretar DPK zadužen za odnose sa javnošću. DPK ili Demokratska partija Kosova nastala iz organizacije DPPK koja je nastala iz OVK. Gospodin Limaj je školovan na Kosovu/Kosovë i studirao je prava na Prištinskom univerzitetu. Još iz

mlađih dana bio je aktivan u pružanju otpora srpskoj vlasti na Kosovu/Kosovë. On se priključio OVK još pre rata 1998. godine, kada su Srpske vlasti počele da progone članove organizacija kosovskih Albanaca. On je kao izbeglica otišao u Švajcarsku 1997. godine, gde je ostao sve do marta 1998. godine, kada se vratio na Kosovo/Kosovë, gde je osnovao Štab OVK u Klečkoj/Kleqkë, u mestu koje sam vam već pokazao na karti, a to sada možete ponovo da vidite na ovoj karti – bela strelica pokazuje mesto sa koga je kontrolisao snagama OVK područje južno od važnog puta Priština/Prishtinë – Peć/Pejë, a to je ovaj put ovde. Do maja meseca 1998. godine, snage koje su bile pod kontrolom Fatmira Limaja su zauzele selo Lapušnik/Llapushnik koje je poslužilo kao baza na liniji fronta za operacije snaga OVK protiv Srba, ali i kao logor za zarobljene Srbe i Albance. Bar od tog vremena [maj 1998. godine], Limaj je uzeo nadimak ili ratno ime Çeliku, a jedinica koja je bila pod njegovom komandom u Lapušniku/Llapushnik i kojom je upravljao drugooptuženi u ovom predmetu - Isak Musliu, dobila je naziv *Çeliku 3*.

Drugooptuženi Isak Musliu. Isak Musliu je takođe star 33 godine. Rođen je u selu Račak/Raçak, koje vidite obeleženo na karti. On je takođe čovek iz tog područja. Završio je vojsku u JNA 1989. godine. Pridružio se OVK 1996. godine, a u aprilu 2000. godine pridružio se KPS ili Kosovskoj policijskoj službi. Otpušten je iz policije 9. maja 2002. godine. Njegov nadimak ili ratno ime tokom rata bilo je Qerqiz. Ubrzo nakon 9. maja 1998. godine, Musliu je postao komandant vojnika OVK u Lapušniku/Llapushnik i direktno je bio pod komandom Limaja. On je bio lokalni komandant snaga u Lapušniku/Llapushnik za razliku od Limaja koji je bio regionalni komandant. Uloga Isaka Musliua je bila da organizuje deo odbrane područja oko Lapušnika/Llapushnik i da komanduje stražarima koji su bili u logoru. Trećeoptuženi u ovom predmetu je Haradin Bala. Gospodin Haradin Bala je rođen u Gornjoj Koretici/Korroticë e Epërme, takođe to mesto vidite obeleženo na karti, a i on je čovek iz tog područja. On ima srčane probleme ali je uspešno lečen. Iako je on tvrdio da zbog svog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti da prati suđenje, lekari su zaključili da on jeste sposoban da bude ovde sa nama. Haradin Bala se pridružio OVK u aprilu 1998. godine. U Lapušnik/Llapushnik je otišao u maju 1998. godine. On je bio stražar u logoru u Lapušniku./Llapushnik. Od tog trenutka, on je nosio nadimak ili ratno ime Shala. Sada bih ukratko želeo časnici Sude da se osvrnem na kontekst i istorijat događaja na Kosovu/Kosovë.

Svaki narod i sve države oblikuje njihova prošlost, usponom i padom carstava, srećom koju uživaju ili nesrećom kojoj su izloženi. Na prostoru bivše Jugoslavije, istorija je sveprisutna i od nje se ne može pobeći. Ona pokreće, opravdava i podstiče na akciju, bilo dobru ili lošu sve narode koji su nekada činili složeni mozaik te zemlje. Istorija je svakako tema koja mora da se sagledava vrlo pažljivo u kontekstu Međunarodnog krivičnog postupka. Sukobi oko istine ili tačnosti o određenom istorijskom događaju su stalno prisutna opasnost. Ipak mislim da bi jedan kratak prikaz vama bio od koristi. Generacijama se Srbi i Albanci ne slažu koja je stvarna prošlost Kosova/Kosovë i čijoj kulturi ono pripada, a oba naroda imaju istorijska prava na ovo područje.

Ono što jeste tačno je da su većim delom u proteklih hiljadu godina Srbi i Albanci živeli i mirno i u sukobu na prostoru sadašnjeg Kosova/Kosovë. Albanci tvrde da su oni legitimni naslednici starih Ilira, dok Srbi tvrde da je Kosovo/Kosovë bilo samo srce njihovog srednjevekovnog kraljevstva i potkrepljuju te tvrdnje ukazujući na stare pravoslavne manastire i crkve koje se nalaze širom Kosova/Kosovë. Ključni datum kosovske istorije je 28. jun 1389. godine. Nemojte da se plašite časnici Sude, nećemo ići vek po vek do sadašnjeg vremena, ali je ovo važno da se spomene. Prema starim srpskim zapisima, toga dana se srpski knez Lazar borio na Kosovu polju/Fushë Kosovë sa nadirućim Otomanskim Turcima, na *polju crnih ptica*, i tu je bio poražen. Iako je Lazareva smrt slavljen kao uzvišeno žrtvovanje, ovaj poraz je otvorio vrata Turcima za njihovo napredovanje koje će biti

zaustavljeno tek 300 godina kasnije pred bedemima Beča. Sam ovaj događaj je imao veliki uticaj na srpska predanja, i poziv da se osveti Kosovo/Kosovë je bio emotivno veoma snažan tokom XIX veka kada je ponovo probuđen srpski nacionalni identitet. Na Kosovo/Kosovë mnogi Srbi čak i danas gledaju na isti način na koji mi Britanci posmatramo *Runnymede* [mesto u kome je engleski kralj 1215. godine potpisao Magna Carta Libertatum] ili Amerikanci *Valley Forge* [mesto gde se američka vojska sklonila od Britanaca u zimu 1777.-1778. godine u vreme Američkog rata za nezavisnost 1775-1883]. To je centralni deo njihovog verskog i kulturnog identiteta, isto kao što je i za većinu Albanaca Kosovo/Kosovë njihova drevna istorijska postojbina. Turci su vladali na Kosovu/Kosovë skoro 500 godina. Sa sobom su doneli islamsku veru koju je veliki broj Albanaca prihvatio, dok su Srbi u znatno manjoj meri. Tokom tog perioda, mnogi Srbi su napustili Kosovo/Kosovë. Početkom XX veka, Srbi su ponovo tokom Balkanskih ratova uspeli da preuzmu Kosovo/Kosovë od Turske imperije. Strašni zločini su tada učinjeni nad albanskim stanovništvom. Prvi svetski rat je zatekao Srbe u porazu na Kosovu/Kosovë i došlo je do napada na Srpsku vojsku i civile koji su se povlačili. Na kraju te četiri tragične godine, Srbi su se vratili i onda su se oni svetili albanskom stanovništvu. Tokom međuratnih godina, Srbi su pokušavali da uklone razliku u brojnosti između dva naroda na Kosovu/Kosovë na taj način što su naseljavali Srbe u tom području. Tokom Drugog svetskog rata Srbi, a posebno doseljenici, bili su proterani. Kraj rata je doveo do stvaranja komunističke Jugoslavije, u okviru koje je Kosovo/Kosovë postala pokrajina. Albanci su se nadali da će se stvoriti nova albanska država koja bi priključila i Kosovo/Kosovë. Ali to se nije dogodilo, a njihov otpor je bio brutalno skršen od strane komunističkog režima. Tokom 1950-tih i 1960-tih godina, autonomija Kosova/Kosovë u sastavu Jugoslavije je bila toliko umanjena, da je ranih 1960-tih pokrajina bila pod direktnom srpskom, a ne saveznom upravom. Na desetine hiljada Albanaca je bukvalno bilo proterano sa Kosova/Kosovë. Tokom 1960-tih godina, Maršal Tito je oslabio srpsku kontrolu nad Kosovom/Kosovë i poboljšao je prava albanskog stanovništva.

1974. godine pokrajina je dobila punu autonomiju kojom je dobila gotovo ista prava kao i šest jugoslovenskih republika. Nakon toga, Albanci su bili u nešto ravnopravnijem položaju sa Srbima i mogli su da dođu na vodeće položaje i u vladi i u privredi pokrajine. Od tog vremena, Srbi su se žalili da ih Albanci zlostavljaju, a Albanci su tada i zatražili za pokrajinu status punopravne republike. Do 1981. godine oko 100.000 Srba je napustilo Kosovo/Kosovë. Srbi su bili sve zabrinutiji, jer je zbog masovnog odlaska Srba i velikog prirodnog priraštaja Albanaca, tada je odnos stanovnika na Kosovu/Kosovë bio jedan Srbin na devet Albanaca. 1981. godine došlo je do velikih studentskih demonstracija kosovskih Albanaca zbog loših uslova u kojima su živeli studenti na Prištinskom univerzitetu. Ti su nemiri prerasli u poziv za nezavisno Kosovo/Kosovë. Posle tih nemira počela je represija nad kosovskim Albancima. Uhapšeno je na stotine ljudi i sprovedene su bezbednosne operacije JNA i policijskih snaga kako bi se očuvao red na Kosovu/Kosovë. Posle puštanja iz zatvora, mnogi kosovski Albanci su emigrirali u Švajcarsku i Nemačku gde je osnovana NPK, Narodni Pokret Kosova [1982], sa ciljem da se izbori za slobodu albanskog naroda na Kosovu/Kosovë i to putem oružanog ustanka. NPK bila je prethodnica OVK.

Od 1981. – 1987. godine napetost između srpske i albanske zajednice na Kosovu/Kosovë je rasla. Kosovski Srbi bili su sve više izolovani, a mnogi od njih su smatrali da moraju da napuste pokrajinu i da odu u Srbiju. Štampa je na obe strane dolivala ulje na vatru na Kosovu/Kosovë. Slobodan Milošević je tada iskoristio napetosti na Kosovu/Kosovë kako bi se dočepao vlasti na krilima srpske frustriranosti zbog stanja na Kosovu/Kosovë, gde su se Srbi nalazili u gotovo opsadnom stanju. Do 1990. godine Slobodan Milošević ukinuo je ograničenu autonomiju koju je imalo Kosovo/Kosovë i postavio je Srbe na gotovo sve vodeće pozicije u pokrajini. Albanska kultura i jezik su se našli pod pritiskom. Tokom tog perioda stvoren je DSK, Demokratski Savez Kosova, nenasilni pokret preko koga su Albanci mogli da

osporavaju srpsku vladavinu na Kosovu/Kosovë, i tom pokretu se pridružilo na stotine hiljada Albanaca. Gospodin Ibrahim Rugova, sadašnji predsednik Kosova/Kosovë bio je prvi vođa DSK. Tokom 1995. i 1996. godine dolazi do porasta razočaranja i unutar pokreta i izvan njega u politiku DSK, a to je bila politika nenasilnog otpora. Dejtonski mirovni sporazum 1995. godine nije se ni dotakao pitanja Kosova/Kosovë i albansko stanovništvo se osećalo iznevereno. Došlo je do narastanja podrške za NPK i za oružani ustanak protiv Srba. NPK je organizovala napade na Snage bezbednosti Srbije od 1992. godine. Organizovali su i vojnu obuku u Albaniji. NPK i OVK, koja se tada pojavila na sceni, napadali su policijske ciljeve ubijajući policajce, i Srbe i Albance. Njihove mete su takođe bili i srpski izbeglički centri u kojima su boravili Srbi koji su pobjegli od sukoba u drugim delovima Jugoslavije. Srpske nevolje i bes su uvećane kao i intenzitet delovanja Snaga bezbednosti. Veliki broj Albanaca je tada bio uhapšen i zlostavljan od strane Snaga bezbednosti Srbije. Albanci su zatvarani bez suđenja, a neki od njih su i izgubili život u pritvoru. Tokom 1997. godine i sama Albanija se sunovratila u anarhiju tokom koje su njena vojna skladišta opljačkana. Oružje je sada bilo dostupno i to u velikoj količini onim kosovskim Albancima koji su želeli da se bore protiv Srba. OVK je formalno postojala od 1993. godine. Međutim, narastajuće poverenje u oružani otpor srpskoj vladavini, činjenica da je odjednom oružje u Albaniji postalo dostupno, kao i sve brutalnije akcije Srpskih snaga bezbednosti - dovele su do ekspanzije OVK tokom 1997. i 1998. godine. U februaru 1998. godine na području Drenice/Dreničë, koja je u to vreme bila jako uporište OVK, Srpske snage bezbednosti započele su ofanzivu sa ciljem da se neutralizuje OVK u tom delu Kosova/Kosovë. Tokom te ofanzive, ubijen je veći broj žena i dece. Iste rezultate su Srpske snage bezbednosti postigle u svojim operacijama na albanskoj granici, čiji je cilj bio da se prekine priliv oružja iz Albanije: civili su proterani a neki su ubijeni, albanska sela su spaljena i uništena. OVK je počela sa formiranjem svojih kontrolnih punktova na putevima. Srpski civili koji su živeli u tim područjima osećali su se izolovano i bili su uplašeni. Mnogi od njih su pobjegli u Srbiju ili u mesta u unutrašnjosti Kosova/Kosovë gde je bilo više Srba. Društveni i poslovni kontakti dve zajednice bili su svedeni na nulu. I na taj način se pokrajina našla u brutalnom međunacionalnom sukobu. U tom kontekstu su časni Sude i zločini koji se navode u ovoj Optužnici našli svoje mesto. Za Kosovo/Kosovë može da se kaže da je to uvek bilo mesto koje se nalazilo na periferiji onih država ili carstava koja su vladala tim delom sveta. Zbog toga je prisustvo države i državnog aparata uvek bilo veoma ograničeno. Lojalnost koja ide dalje od porodice, klana ili sela tradicionalno je uvek bila nestalna ili slaba. To ćete videti i u ovom predmetu kada budemo izvodili dokaze.

A sada nekoliko reči o pitanju oružanog sukoba. Videćete ovde dva paragrafa iz Optužnice pred vama – broj 4 i broj 18. Optužnica sadrži optužbe samo po članu 3 i po članu 5 Statuta – to su Ratni zločini i Zločin protiv čovečnosti. Sudska praksa ovog Suda do sada je utvrdila da član 3 - kršenje zakona i običaja ratovanja i član 5 - Zločin protiv čovečnosti mogu biti počinjeni u unutrašnjem i u međunarodnom oružanom sukobu. Tužilaštvo u paragrafu broj 4 druge izmenjene Optužnice izričito navodi da je posle više godina narastanja napetosti i širenja nasilja počeo oružani sukob između Srpskih snaga i snaga OVK početkom 1998. godine. Prema tome, ako se paragrafi 4 i 18 uzmu zajedno, mi kažemo da je tokom čitavog tog perioda koji je relevantan za Optužnicu postojao unutrašnji oružani sukob između snaga tadašnje Savezne Republike Jugoslavije i OVK, Oslobođilačke Vojske Kosova.

Sva tri optuženika u svojim predraspravnim podnescima ne prihvataju da je postojalo stanje unutrašnjeg oružanog sukoba, na način na koji se taj izraz uobičajeno tumači u Međunarodnom krivičnom pravu, dakle da je postojao sukob između snaga SRJ, Savezne republike Jugoslavije i snaga OVK u tom navedenom periodu. Pravni test kojim se određuje da li je postojao oružani sukob u relevantno vreme utvrdilo je Žalbeno veće u prvom predmetu pred ovim Sudom, u *Predmetu Tadić*. Za potrebe ove Uvodne reči, taj test može da se sumira na sledeći način: Tužilaštvo mora da pokaže da je postojalo produženo oružano

nasilje vladinih snaga i organizovanih naoružanih grupa. Tužilac zato mora da iznese dokaze koje će Pretresno veće zatim da razmotri u vezi sa dve stvari – prvo o organizovanosti strana u sukobu i – drugo, intenzitet samog sukoba. Mislim da bi sada časni Sude bilo od koristi na trenutak da pogledamo smernice koje je Žalbeno veće u *Predmetu Tadić* dalo pre skoro 10 godina. U odluci koja je doneta, a koju je kasnije primenilo Pretresno veće u *Predmetu Tadić* rečeno je da vremenski i geografski domet kako unutrašnjih tako i međunarodnih sukoba ide izvan precizno utvrđenog vremenskog i prostornog ograničenja neprijateljstava. To ćete naći časni Sude u paragrafu 67 žalbene odluke. Zbog čega je to važno? Žalbeno veće je shvatilo da bi na razuman način mogla da se proceni priroda sukoba i da ne sme pažnja da se ograniči samo na one događaje koji su se desili u vreme i na mestu navedenih krivičnih dela za koja se terete. U našem predmetu, ja bih uz dužno poštovanje želeo da vam kažem da vi morate da pogledate ne sama događaje koji su se odigrali u Lapušniku/Llapushnik i njegovoj okolini od maja do jula 1998. godine, nego isto tako i događaje koji su se odigrali i pre i posle leta 1998. godine – događaje koji su se odigrali izvan Lapušnika/Llapushnik i opštine Glogovac/Gllogoc, kako biste utvrdili da li je došlo do oružanog sukoba u vremenskom periodu koji je relevantan za Optužnicu. Ja mislim sada na Kosovo/Kosovë, a ne na prostor čitave Jugoslavije. Ali u svakom slučaju želim da uz dužno poštovanje kažem da morate takođe časni Sude da poklonite dužnu pažnju i oružanom sukobu koji je u to vreme trajao i u drugim delovima Kosova/Kosovë, a ne samo u opštini Glogovac/Gllogoc.

Kakvi su dokazi za to? Prvo nekoliko reči o organizaciji strana u sukobu. U svakom sukobu postoje logično dve strane. U ovom sukobu je jedna strana bila Srpska policija, a kako se sukob intenzivirao i Vojska Jugoslavije. Na drugoj strani bila je OVK, Oslobođilačka Vojska Kosova. Kada je reč o Srpskim snagama, moći ćete da čujete dokaze da su u sastavu policije u sukobima učestvovala i Specijalne borbene jedinice, a ne samo regularna policija, što pokazuje koliko su ozbiljno srpske vlasti shvatale pretnju OVK. VJ je u početku bila razmeštena u graničnim područjima. Ako pogledate kartu koju sada vidite na ekranu, tu ćete videti granicu između Albanije i Kosova/Kosovë. Dakle, VJ je bila razmeštena u tom području kako bi sprečila dopremanje opreme i oružja iz Albanije na Kosovo/Kosovë. Tokom 1998. godine VJ je sve više upotrebljavana kako bi se borba sa OVK prebacila sa granice u unutrašnjost Kosova/Kosovë. Mi ne mislimo da će stepen organizovanosti Srpskih snaga osporavati Odbrana. Ali, dokazi o organizaciji Srpske policije i vojske i njihovih operacija su po mom mišljenju važni kako bi Sud mogao da proceni količinu policijskih i vojnih resursa koji su u to vreme, tokom leta 1998. godine bili angažovani protiv OVK. Ti su dokazi važni ne samo radi procene organizacije i efektivnog učinka i same OVK, već to govori i o intenzitetu samog sukoba. A sada nekoliko reči o OVK. Tužilaštvo ne negira da je 1998. godine OVK bila vojska u razvoju, jer niko ne može da poredi jednu OVK iz 1998. godine sa modernom, dobro organizovanom vojnom snagom NATO saveza. Tužilaštvo ne spori da je sve do kraja leta 1998. godine OVK bila organizovana po regionalnim jedinicama koje su bile lojalne lokalnim komandantima. U ovom predmetu Fatmir Limaj zvani Čeliku bio je takav lokalni, regionalni komandant. Ali moderan nivo vojne organizacije nije ni potreban da bi se primenila pravna nadležnost. Da je to zaista jedan od pravnih uslova, onda bi realno moglo da se pretpostavi da bi mnogi sukobi širom sveta bila izvan domašaja Međunarodnog krivičnog prava. U ovom predmetu vi ćete čuti iskaz jednog međunarodnog svedoka, penzionisanog vojnog oficira – da je do leta 1998. godine OVK bila dovoljno dobro organizovana i da je imala prepoznatljive operativne zone, logističku podršku u vidu oružja, municije i uniformi koji su dostavljani iz Albanije i da je imala vojne štabove širom Kosova/Kosovë, da je mogla da regrutuje i obučava vojnike, a u maju i junu 1998. godine mogla je i da kontroliše glavne puteve na Kosovu/Kosovë, a to je OVK omogućilo i kontrolu nad teritorijom. Dakle, oni su kontrolisali teritoriju, a to je ono što rade vojske.

Svedočenja pripadnika OVK potvrdiće činjenicu da je u leto 1998. godine OVK bila dovoljno dobro organizovana da je mogla da sprovodi operacije u kontinuitetu u mnogim delovima Kosova/Kosovë. Tužilaštvo će ponuditi na uvrštenje u spisak dokaza više saopštenja za štampu OVK od kraja 1997. godine pa sve do kraja 1998. godine. U tim izjavama je OVK opisivana kao organizovana vojna snaga koja sprovodi vojne operacije, a ne terorističke napade. Časni Sude, sada možete da vidite jednu takvu izjavu od 11. jula 1998. godine. Ime koje se pojavljuje u zgradama je Krasniqi [Jakup], koji je u to vreme bio glasnogovornik OVK. Pokazao sam vam ceo citat kako biste imali u vidu i kontekst. Ali dozvolite mi samo da vam pročitam poslednju rečenicu: "U sadašnjim okolnostima, mi ne možemo da prihvatimo bilo kakav vid pregovora kao *Sinn Fein* [političko krilo IRA-e], mi nećemo ni da budemo IRA...", ovo se odnosi na Irsku Republikansku Armiju "... mi se borimo za nacionalno oslobođenje. OVK je oslobodilačka vojska i regularna vojna formacija. To nije nekakva organizacija ili grupa koja se bavi operacijama malih razmera. Naše operacije su veće i mnogo više podsećaju na operacije regularne vojske." Dakle, u julu mesecu 1998. godine sama OVK za sebe kaže da je jedna organizovana vojna formacija. Međutim, najvažnije je to da mi znamo da je u junu mesecu 1998. godine prvooptuženi u ovom predmetu gospodin Fatmir Limaj sam verovao da je OVK jedna organizovana formacija sa autentičnom političkom i vojnom strukturom, a on je to sam i rekao. Ja ću sada da vam pustim jedan video snimak koji ćete razumeti preko titlova. Ovo je samo jedan deo, a ja vas molim da pratite titlove.

(video snimak)

(kraj video snimka)

TUŽILAC CAYLEY: Dakle, kao što ste upravo videli, Fatmir Limaj sam objavljuje da je OVK organizovana formacija sa autentičnom političkom i vojnom strukturom. Mi znamo da se ova izjava odnosi na jun mesec 1998. godine, jer u izjavi gospodin Limaj pominje i prvo javno pojavljivanje gospodina Krasniqija. Ako pogledate ovo saopštenje za štampu od 12. juna 1998. godine videćete da se u njemu objavljuje da je Glavni štab OVK odlučio da imenuje gospodina Jakupa Krasniqija za njihovog predstavnika za javnost. Ta izjava datira od 12. juna 1998. godine, što znači da je izjava Fatmira Limaja očigledno vezana za ovaj period, za jun 1998. godine, kada je on sam rekao da je OVK jedna organizovana vojna struktura. I Fatmir Limaj i Isak Musliu su u svojim predraspravnim podnescima u tački broj 17 rekli da je 1998. godine tadašnja Glavna tužiteljka Međunarodnog krivičnog suda Louise Arbour izjavila da ona ne zna da li OVK predstavlja organizovanu vojnu snagu koja bi bila odgovorna po Ženevskim konvencijama. Ne mogu sada da nađem tu izjavu, ali ću vam pokazati nešto drugo. To možete da vidite u sledećem dokumentu na ekranu. Ovo je izjava tužiteljke od 10. marta 1998. godine i odnosi se na nadležnost ovog Suda nad Kosovom/Kosovë. Ja neću sve to da vam čitam, ali pogledajte samo zadnji red, u kome govori o njenom mandatu ili nadležnosti, gde ona kaže: "Ova nadležnost se odnosi i pokriva nedavno nasilje na Kosovu/Kosovë." Dakle, to je bio stav tužiteljke 10. marta 1998. godine. A sada pitanje koje je povezano, a tiče se organizacije i intenziteta konflikta, ali bih sada hteo da se pozabavim samo drugim delom koji se tiče intenziteta konflikta. Savet bezbednosti je 31. marta 1998. godine u skladu sa svojim ovlašćenjima u Poglavlju broj 7 zaključio da je situacija na Kosovu/Kosovë toliko ozbiljna da predstavlja opasnost po međunarodni mir i bezbednost. Vidite to ispred vas. Tu stoji da Savet bezbednosti osuđuje prekomerno korišćenje sile od strane Srpske policije protiv civila i mirnih demonstranata na Kosovu/Kosovë kao i da osuđuje sve terorističke akcije koje preduzima OVK, bilo koja druga grupa ili pojedinac, kao i svaki vid spoljnje pomoći za terorističke aktivnosti na Kosovu/Kosovë. Molim sledeću stranu.

U toj istoj rezoluciji je odlučeno da druge države ne treba da snabdevaju oružjem ni SRJ, ali ni OVK, iako ona nije posebno pomenuta, ali tiče se dostavljanja vojne opreme i materijala za terorističke aktivnosti. Najvažniji u ovom dokumentu je poslednji pasus gde se požuruje tadašnja tužiteljka MKTJ da počne da prikuplja informacije o nasilju na Kosovu/Kosovë koje bi eventualno spadale u nadležnost MKTJ. Isto tako se savetuje SRJ da saraduje sa Sudom. Dakle, ovo je bila u osnovi pozicija Tužilaštva i Saveta bezbednosti u martu 1998. godine. A 7. jula 1998. godine, tužiteljka se obratila organizaciji koja se zove *Kontakt grupa*, a koje se vi možda sećate. Nju je činilo nekoliko zemalja koje su budno pratile situaciju na Kosovu/Kosovë. Ovo je pismo koje je ona uputila tadašnjem ambasadoru SAD pri Ujedinjenim nacijama, i to je bilo posle nekoliko meseci od sprovedene istrage o zločinima u regionu, gde je ona u pismu potvrdila da situacija na Kosovu/Kosovë odgovara pravnoj definiciji oružanog sukoba, što onda i aktivira nadležnost MKTJ u regionu. Ovo je jedna retrospektivna izjava koja je data posle nekoliko meseci istrage i rada na Kosovu/Kosovë i ticala se onih zločina koji su se već dogodili 1998. godine. U rezoluciji 1199 Saveta bezbednosti od 23. septembra 1998. godine, konstatuje se ovo pismo tužiteljke MKTJ i takođe se iznosi mišljenje da situacija na Kosovu/Kosovë predstavlja oružani sukob koji spada pod ovlašćenje MKTJ. Iako ove izjave Glavne tužiteljke ne mogu da dokažu postojanje oružanog sukoba, one se svakako razlikuju od tvrdnji Odbrane u njihovom predraspravnom podnesku da kancelarija ovog Tužilaštva nije smatrala tokom leta 1998. godine da na Kosovu/Kosovë nije bilo oružanog sukoba. Isto tako je interesantno da je do septembra 1998. godine Savet bezbednosti opisivao borbe na Kosova/Kosovë kao intenzivne i izražavao ozbiljnu zabrinutost zbog izveštaja o povećanom kršenju Međunarodnog humanitarnog prava. Savet bezbednosti je nastavio da budno prati situaciju tokom 1998. godine, a sve je kulminiralo u junu 1999. godine sa Rezolucijom 1244, koju sam već pomenuo kada sam objašnjavao kako je nastala UN Privremena administracija na Kosovu/Kosovë. Do 14. avgusta 1999. godine, sve jugoslovenske snage su se povukle sa Kosova/Kosovë, na koje je tada došlo 40.000 NATO vojnika. Mi ćemo čuti svedočenja međunarodnog svedoka i bivših vojnih oficira koji su bili prisutni na Kosovu/Kosovë i koji su nadgledali eskalaciju sukoba - koji se tokom perioda kojim se bavi Optužnica od maja do juna 1998. godine, proširio kako geografski tako i po intenzitetu. Pripadnici VJ i Srpske policije će potvrditi tvrdnje ovog svedoka da je u ovom vremenskom periodu rat eskalirao na tom području.

Ugledna organizacija Human Rights Watch provela je veliki deo 1998. godine dokumentujući slučajeve kršenja ljudskih prava na Kosovu/Kosovë. Molim da se sada pokaže sledeći dokument za koji verujem da govori sam za sebe. Ja ću to da pročitam radi transkripta, ako mogu." Primena zajedničkog člana 3 i Protokola 2 na sukob na Kosovu/Kosovë.

Neprijateljstva između vladinih snaga i OVK su do 28. februara 1998. godine dostigli takve razmere da to aktivira obaveze iz zajedničkog člana 3. Uzimajući u obzir intenzitet konflikta od marta do septembra, organizacija Human Rights Watch takođe procenjuje dela OVK i vladinih snaga na osnovu standarda koji su propisani Protokolom 2 Ženevskih konvencija".

Mi ćemo vam ovaj izveštaj i njegove nalaze predstaviti sa svedokom koji dolazi iz organizacije Human Rights Watch. Iako ja shvatam časni Sude da vas ne obavezuju izveštaji ove organizacije, po mom mišljenju je ovo relevantan dokaz koji ima dovoljnu težinu i koji potiče od jedne nepristrasne grupe sa ogromnim iskustvom kada je reč o konfliktima ove vrste širom sveta. I konačno, pripadnici OVK i Srpskih snaga bezbednosti su svakako smatrali da su do leta 1998. godine oni vodili jedan oružani sukob, i mi ćemo vam izneti dokaze i sa jedne i sa druge strane koji idu tome u prilog. Još jedan dokument koji ne nameravam da vam čitam u celini, ali mislim da je interesantan, zato što se istovremeno vidi saopštenje OVK od 13. maja 1998. godine na desnoj strani ekrana, a sa druge strane vidite izveštaj komandanta Prištinskog korpusa - glavne prisutne formacije VJ na Kosovu/Kosovë tokom ovog burnog perioda, i ono se nalazi na levoj strani ekrana. General Pavković, koji je bio komandant

Prištinskog korpusa i protiv koga je podignuta Optužnica na ovom Sudu za zločine počinjene tokom 1999. godine, u ovom dokumentu kaže da bezbednosna situacija na Kosovu/Kosovë postaje sve složenija usled operacija koje preduzimaju albanski teroristi, a njihovi sve češći napadi na pripadnike MUP, na građane srpske nacionalnosti i na lojalne Albance šire strah i neizvesnost. Da pogledamo sada sledeći obeleženi pasus koga neću da čitam u celosti, ali ću vam pročitati ono što je važno: "Način na koji teroristi vode svoje akcije i koriste obaveštajne i bezbednosne izvore i kako organizuju materijalnu podršku, ukazuje na to da terorističke snage sve više poprimaju attribute vojne organizacije i da organizuju svoje jedinice od nivoa voda pa sve do nivoa čete." Ako možemo sada da pređemo na sledeću stranu. To je samo druga strana tog istog dokumenta u kome vidimo da general Pavković procenjuje da je do maja 1998. godine OVK kontrolisala oko 30 posto teritorije na Kosovu/Kosovë. Pri kraju tog pasusa vidimo da se kaže da albanski teroristi imaju veliku količinu oružja raznih kalibara i drugu opremu koja im je neophodna za vođenje gerilskog rata, ali imaju probleme sa nestašicom municije što i objašnjava zašto pokušavaju na silu da pređu preko državne granice iz Albanije i Makedonije i da takvi pokušaji mogu i u buduću da se očekuju. Ako sada pogledate dokument sa vaše desne strane, neću ga čitati u celosti, to ću uraditi preko svedoka, videćete da OVK preduzima operacije o kojima govori u svom izveštaju general Pavković. Dakle, praktično general Pavković odgovara na vojne operacije koje preduzima OVK a koje se navode u ovom saopštenju koje se nalazi sa desne strane ekrana. Ako možemo sada da pređemo na sledeći dokument. Samo da bi sve bilo kompletno, tu se vidi i potpis i pečat generala Pavkovića koji je ponavljam, optužen pred ovim Sudom.

TUŽILAC CAYLEY: Gospodine predsedniče [Pretresnog veća], do kog vremena želite da govorim?

SUDIJA PARKER: Uobičajeno je da pravimo pauzu 20 minuta pre punog časa.

TUŽILAC CAYLEY: Hvala vam. Sada bih skrenuo vašu pažnju na tačku broj 19 Optužnice, gde se govori da su sva dela i propusti koji se vode kao zločin protiv čovečnosti bili deo rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv srpskog civilnog stanovništva i Albanaca koje su smatrali kolaboracionistima. Tačke broj 1, 3, 5, 7 i 9 optužuju ih za Zločin protiv čovečnosti. Dokazi koje ćemo izvesti za ove tačke su isti oni dokazi koje ćemo izneti za tačke koje ih terete za kršenje zakona i običaja ratovanja. Zločin protiv čovečnosti kao kršenje zakona i običaja ratovanja moraju biti učinjeni u oružanom sukobu. Kao što časni Sud zna, član 5 takođe traži da se dokaže da je počinitelj morao da zna da njegova dela čine sastavni deo jednog raširenog i sistematskog zločina uperenog protiv civilnog stanovništva i da zna da njegova dela ulaze u taj okvir. Ovo vam sve spominjem časni Sude jer optuženi osporavaju ove navode. Oni osporavaju da su ovi zločini bili deo raširenog i sistematskog zločina uperenog protiv stanovništva. I zbog toga ću se ja sada ukratko osvrnuti na ovaj zahtev. U presudi u *Predmetu Stakić* koja je usledila posle presude u *Predmetu Kunarac* navedeni su elementi koji čine jedan rašireni ili sistematski napad, a oni su sledeći: posledice napada na civilno stanovništvo, broj žrtava, broj dela, priroda dela i moguće učešće zvaničnika ili vlasti kao i bilo koji obrazac u dešavanju zločina. A u presudi u *Predmetu Simić* je rečeno da u Međunarodnom običajnom pravu nema zahteva da ovi elementi moraju da proističu iz politike ili plana. Ovo je bio kratak prikaz pravne norme, a detaljnije o tome možete da vidite u našem predraspravnom podnesku. Organizacija Human Rights Watch je u izveštaju u kome se navode kršenja Međunarodnog humanitarnog prava iz 1998. godine, a koji sam ja već spomenuo, navela da je od februara do početka septembra meseca 1998. godine OVK kršila zakone ratovanja tako što je uzimala civile za taoce i vršila grupne egzekucije. Iako ovaj izveštaj sadrži i izjave zvaničnika OVK u kojima se osuđuju kidnapovanja i kršenje ljudskih

prava, u njemu se takođe navode i saopštenja portparola OVK Jakupa Krasniqija iz jula meseca 1998. godine, u kojima se priznaje da je civile koji su imali veze sa vojskom ili policijom kidnapovala OVK a da se iste mere preduzimaju i protiv takozvanih Albanaca kolaboracionista. To je saopštenje koje je dao Krasniqi. Ono nije sasvim nedvosmisleno, to kažem da bi bio fer, i to je razlog zašto ću da pročitam i određene delove koje nisam označio. Ovo je on rekao u julu mesecu 1998. godine, a vi se sećate da je to gospodin koji je bio glasnogovornik OVK od juna meseca 1998. godine: "Pre svega, Srpske snage, bila to policija, vojska ili naoružani civili su naši neprijatelji. Od samog početka smo mi imali svoja interna pravila za izvođenje operacija, u šta svakako spada i primena u okviru OVK Ženevskih konvencija kao i konvencija koje se tiču ratovanja. Mi u sve to ne idemo zbog kidnapovanja, iako su neki ljudi i patili, a čak je i više otetih albanskih kolaboracionista nego srpskih civila. Mi se ne bavimo civilima, i sve njih tretiramo kao ratne zarobljenike. Oni koje smo kidnapovali ili su stavljeni na listu ili je objavljeno da su eliminisani, ali mi se ne ponašamo kao Srbija". Dakle ovo nije sasvim nedvosmislena izjava, ali je ipak tada, u julu mesecu 1998. godine portparol OVK priznao da su kidnapovali pojedince, što je ili bilo najavljeno spiskom ili je objavljeno kada su ubijeni. Dakle, na osnovu javnog saopštenja OVK, mi znamo da je vrh OVK znao i javno objavio da su kidnapovanja i ubistva bila prisutna. Tužilaštvo će ponuditi konkretne dokaze u vezi jednog Albanca koji je otet od strane OVK a koji je ubijen samo mesec dana posle najave ovakve politike usaopštenju Jakupa Krasniqija glasnogovornika OVK. Ovo što sada vidite na ekranu je naredba o pogubljenju. Sam taj nalog je dokument sa desne strane, a njen prevod se nalazi na levoj strani ekrana; mi smo to uvećali. U dokumentu piše sledeće, a on je pronađen na telu tog čoveka, i ja ću sada da vam pročitam: "Zbog kolaboracije sa okupatorom i širenja anti-albanske propagande koja je proizvela strah, paniku i mržnju, u ime albanskog naroda i u ime našeg oslobođenja, Ramiz Hoxha iz Belanice/Bellanicë se osuđuje na smrt kao izdajnik svog naroda. Ista sudbina čeka i druge izdajnike." Smrt gospodina Hoxhae iz Belanice/Bellanicë je potvrđena i u štampi i to možete sada da vidite: "Ramiz Hoxha iz sela Belanice/Bellanicë je ranije ubijen od strane OVK. Saradivao je sa Agimom Krasniqijem, članom predsedništva... " OVK "...predsedništva DSK". Izvinjavam se. Telo ovog čoveka je pronađeno sa tim naređenjem o pogubljenju koje sam vam pokazao, u kome piše da je ubijen zbog izdaje. Ali nema nikakvih dokaza da mu je suđeno za izdaju niti ima dokaza da je gospodin Hoxha uopšte bio izdajnik. Videli ste i novinski izveštaj koji takođe potvrđuje da je ovaj čovek ubijen. Human Rights Watch je tvrdio da je do kraja 1998. godine oko stotinu Srba iz Orahovca/Rahovec, a verovatno i više, otela OVK. Jedan broj njih je kasnije pušten, a jedan broj njih je prosto nestao. U julu 1998. godine oteta je grupa Srba koju su naoružani Albanci držali zatvorene u Mališevu/Malishevë. Jedan je uspeo da pobegne, a sudbina ostalih zatvorenika je nepoznata. Izveštaj Human Rights Watch se bavi i drugim otmicama Srba, Roma i Albanaca tokom 1998. godine. Svedokinja ekspert Stephanie Schwander - Sievers potvrđuje da je bilo veoma dobro poznato tokom leta 1998. godine da su pripadnici albanskog civilnog stanovništva koji su bili protiv srpske vlasti ali nisu prihvatili bezuslovnu lojalnost prema OVK, bili brutalno tretirani od pripadnika OVK. U decembru 1998. godine, Dankinja koja je radila za OEBS na Kosovu/Kosovë, Susanne Ringgaard Pedersen se sastala sa Srbima iz svih krajeva Kosova/Kosovë koji su prijavljivali nestala lica koje je navodno kidnapovao OVK tokom leta 1998. godine. OEBS, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju je takođe primila i izveštaje o nestalim kosovskim Albancima i Romima. Gospođa Pedersen se posle izvesnog vremena sastala i sa komandantom OVK za zonu Lapušnik/Llapushnik koji je potvrdio da je OVK držao u pritvoru one kosovske Albance koji su ili kolaboracionisti ili kriminalci. Gospođa Pedersen je onda upućena na gospodina Fahtija koji joj je opisan kao načelnik Vojne policije OVK. Fahti je potvrdio da OVK drži pojedince u pritvoru po privatnim kućama i da ih premeštaju u zavisnosti od srpskog napredovanja. Ovo je potpuno u skladu sa onim što se

dešavalo u logoru Lapušnik/Llapushnik 1998. godine. To je bio improvizovani logor na seoskom imanju i bio je premeštan. Zatvorenike su premestili kada su Srpske snage napredovale u tom području. Gospođa Ringgaard, koja će svedočiti ovde je tada zatražila spisak zatvorenika na sastanku sa Fathijem, ali ga nikada nije dobila.

Pripadnici Srpskih snaga bezbednosti potvrdiće preko dokumenata i usmenog svedočenja dobro poznatu i rasprostranjenu politiku kidnapovanja Srba i Albanaca od strane elemenata unutar OVK u leto 1998. godine. Časni Sude, ovi dokazi će pokazati sliku zločina koji se dogodio u Lapušniku/Llapushnik i pokazaće da je to bio deo rasprostranjenog ili sistematskog ponašanja. Otmice su vršene tokom nekoliko meseci na širokom geografskom području, a mete su bili i Srbi i Albanci. Kidnapovana lica su bila brutalno mučena i ubijana tokom ta tri meseca. Međunarodni posmatrači iz OEBS-a i Human Rights Watch-a su prepoznali obrazac po kom su vršene otmice Srba i Albanaca u mnogim delovima Kosova/Kosovë u leto 1998. godine. Visoki zvaničnici OVK u julu mesecu 1998. godine i kasnije 1999. godine su prihvatili činjenicu da su pojedninci bili kidnapovani, zatvarani, a u nekim slučajevima i ubijani, čime su pokazali da su u najmanju ruku bar bili upoznati sa dešavanjima na terenu, iako možda nisu odobravali tu politiku. Zvaničnici Srpskih snaga bezbednosti izveštavali su u tom periodu o jednom obrascu po kom su se odvijale otmice i ubistva Srba i Albanaca od strane OVK. Časni Sude, primetio sam da je sada 20 minuta do punog sata. Da li je i vama kao i meni ovo odgovarajuće vreme za pauzu?

SUDIJA PARKER: Sada ćemo imati prvu pauzu. Nastavljamo u 16.00 časova.

(pauza)

SUDIJA PARKER: Samo nešto pre nego što nastavite gospodine Cayley. Da li mogu samo da kažem da se do sada situacija sa izveštajem koje je Pretresno veće primilo o pitanju [prevozu pritvorenika u Sud] koje je pokrenuto danas pre podne, a o kom su zastupnici Odbrane prethodno dostavili podneske - ne razvija na zadovoljavajući način. I zbog toga Pretresno veće sada izdaje formalni nalog da sekretar preduzme sve potrebne mere kako bi osigurao da se optuženima u ovom predmetu ne stavlja povez preko očiju tokom njihovog transporta od Pritvorske jedinice do ovog Suda. Mi se nadamo da će se uz pomoć ovog naloga napredovati u željenom pravcu. Gospodine Cayley?

TUŽILAC CAYLEY: Hvala, časni Sude. Mene su zamolili da govorim sporije, tako da ću govoriti duže nego što sam planirao. Nadam se da nisam govorio prebrzo pre toga.

SUDIJA PARKER: Koliko su meni objasnili, potreba je prevodilaca da idu sa jednog jezika na drugi jezik, što predstavlja bez sumnje krupan zahtev za njih kada pokušavaju da vas prate, tako da ja mislim da će to biti dobar potez.

TUŽILAC CAYLEY: Želim ukratko časni Sude da govorim o prirodi i identitetu žrtava u ovom predmetu. Žrtve u ovom predmetu su i Albanci i Srbi. Srbi su bili na meti zbog svoje etničke pripadnosti, jer su bili Srbi, i jer su bili poistovećeni sa Srpskim snagama bezbednosti na Kosovu/Kosovë. Svi Srbi osim jednog su bili civili, a on je bio rezervni oficir u VJ, jugoslovenskoj vojsci. Stamen Genov je po nacionalnosti u stvari bio Bugarin, ali Jugosloven, služio je u VJ. Ja ću nešto kasnije da govorim o okolnostima u kojima je on ubijen. Neki od srpskih žrtava bili su izbeglice koje su preseljene na Kosovo/Kosovë iz drugih delova Jugoslavije usled rata, što je bio glavni razlog zašto su oni postali izbeglice u drugim

delovima Jugoslavije. Vlasti u Beogradu su ih premestili na Kosovo/Kosovë. Ali većina nastradalih Srba bili su u stvari kosovski Srbi, etnički Srbi koji su rođeni i koji su živeli na Kosovu/Kosovë. Albanci koji su bili na meti OVK, mi za njih u Optužnici navodimo da su smatrani za kolaboracioniste. Naglašavam reč " smatrani", zato što će dokazni materijal u ovom predmetu pokazati da su kosovski Albanci vrlo često bili hapšeni samo zato što su imali kontakte sa Srbima. Možda su oni bili protiv srpskog činjenja na Kosovu/Kosovë, ali se nisu slagali ni sa metodama OVK. Neki Albanac je možda bio u državnoj službi, šumar ili bivši policajac – ništa od toga naravno ne može da opravda brutalnost i ubijanje koje se događalo u Lapušniku/Llapushnik od maja do jula 1998. godine.

Ako mogu sada časni Sude da vam govorim o pitanju zakona i malo šire i potpunije o dokazima koji se odnose na svaku tačku Optužnice. Već sam rekao da se Tužilaštvo oslanja samo na članove 3 i 5 u svojoj Optužnici. Opšte pravne pretpostavke za zločin protiv čovečnosti i za kršenje zakona i običaja ratovanja nalaze se u paragrafima broj 100 i 109 pretpretresnog podneska Tužilaštva. Nijedan od trojice optuženih nije osporio način na koji je Tužilaštvo okarakterisalo zakon, ali su naravno osporili dokaze. Tako da ću ja uz najveće poštovanje da vas uputim na te pretpretresne podneske Tužilaštva. Jedina oblast u kojoj se Tužilaštvo i Odbrana razilaze u pravnom tumačenju je nešto o čemu ću vam ja sada govoriti. Tačke 1 i 2 – pritvaranje. Tačka jedan tereti sva tri optuženika za zločin protiv čovečnosti, konkretno za pritvaranje. U osnovi, u zakonu se kaže:" Ne možeda se zatvori pojedinac tokom rata bez opravdanja. Čak i ako postoji opravdanje za to, ne sme se zadržavati u pritvoru ukoliko to nije u skladu sa odredbama Ženevskih konvencija." Dokazi u ovom predmetu će pokazati da nije postojala pravna osnova za pritvaranje. A što se tiče pridržavanja odredbi Ženevskih konvencija – tu nikakav komentar nije potreban. Oni [optuženi] te odredbe nikada nisu ni poštovali.

Okrutno postupanje – tačka 2. U ovoj tački 2 mi teretimo protivzakonito pritvaranje kao okrutno postupanje i kršenje zakona i običaja ratovanja na osnovu člana 3 Statuta. Pravna definicija okrutnog postupanja je namerno postavljena dovoljno široko kako bi obuhvatila svako kršenje zakona koje može da nanese štetu onim licima koja ne učestvuju u ratnim sukobima. Definicija je sledeća:" Delo ili propust koji prouzrokuje tešku mentalnu ili fizičku patnju ili povredu predstavlja ozbiljan atak na ljudsko dostojanstvo i mora da bude počinjeno protiv lica koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima." Dok protivzakonito pritvaranje još uvek nije od strane Pretresnih veća označeno kao vid okrutnog postupanja, sudska praksa jasno pokazuje da su Pretresna veća razmatrala to pitanje od slučaja do slučaja i da prestup okrutnog postupanja jeste deo suštinskih odredbi zajedničkog člana 3 svih Ženevskih konvencija. Ja pred vas iznosim da svojevoljna otmica i zarobljavanje bilo kog lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima - uz odsustvo pravne osnove i bez pravne pomoći i bez poštovanja minimuma odredbi Ženevskih konvencija, bez ikakvih naznaka zatvoreniku zašto je zarobljen i koliko dugo će tu biti, a dok je oko njega smrt i nasilje - je u najmanju ruku vrlo težak napad za ljudsko dostojanstvo i zaslužuje klasifikaciju okrutnog postupanja i kršenja zakona i običaja ratovanja. Trojica optuženih naravno osporavaju naš dokazni materijal na osnovu koga ih teretimo, ali ne osporavaju tvrdnju da je protivpravno zatvaranje vrsta okrutnog postupanja.

Dokazi u ovom predmetu će pokazati da nije postojala pravna osnova za otmicu i zarobljavanje bilo koje od navedenih žrtava. Ljudi su hapšeni i zarobljavani samo zato što su bili Srbi ili zato što su bili kosovski Albanci za koje su smatrali da su kolaboracionisti. Nije postojao nijedan dokaz u to vreme za takvu klasifikaciju.

Ni u jednom slučaju zaštitne odredbe člana 43 Ženevskih konvencija nisu poštovane. Dokazni materijal koji se odnosi na otmice i prisilno zatvaranje je veoma konzistentan u vezi svake grupe žrtava – i kada se radi o Albancima i kada se radi o Srbima. Svi Srbi su oteti u istim okolnostima, a isto važi i za većinu nastradalih kosovskih Albanaca.

Dok budete slušali dokazni materijal na ovom suđenju o otmicama i nezakonitom pritvaranju, ja želim u ovoj uvodnoj reči da navedem po jedan primer iz svake etničke grupe. Ne želim da se ponavljam, ali želim da iznesem uopštene komentare: Pojedina lica su otimana i odvođena u Lapušnik/Llapushnik od maja do juna 1998. godine. Zbog vojnih operacija Srpskih snaga u tom području, krajem jula 1998. godine logor je evakuisan, a preostali zatvorenici su u jednakom broju bili ili pušteni ili pogubljeni. Samo su albanski zatvorenici bili oslobođeni. Do tog vremena su svi Srbi osim dvojice već bili ubijeni. A vi ćete imati priliku da čujete tu dvojicu Srba. Oni će biti svedoci u ovom predmetu. Većina žrtava je u vozilima prebacivana do Lapušnika/Llapushnik. Veoma često su bili vezani i sa povezima na očima, jer su im stavljali džakove ili čebad na glave. U najgorim slučajevima, žrtve bi stavili u prtljažnik vozila u kom su prisiljeni da budu satima u toku prevoza do logora. Mnogi od oteatih su na putu do logora Lapušnik/Llapushnik bili surovo pretučeni, neki toliko teško da više nisu mogli da hodaju, a bar u jednom slučaju su ih toliko pretukli da su izgubili svest. Ovo je sada priča o jednom muškarcu kome je bila namenjena sudbina da bude ubijen prilikom zatvaranja logora, ali je nekim čudom uspeo da preživi. Vi ćete čuti ovde njegovu priču, jer će on svedočiti u ovom predmetu. Rizah Rexhaj je iz sela Petrovo/Petrovë; možete da vidite da je ovo selo obeleženo na karti, a možete da vidite i Lapušnik/Llapushnik koji je obeležen crvenim okvirom. Dakle, Lapušnik/Llapushnik je ovde i označen je žutim u crvenom okviru. Nekoliko dana posle 4. jula 1998. godine, Hetem, otac Rizah Rexhaja, star 60 godina: zemljoradnik, civil, oteat je od strane OVK i protivzakonito je držan u logoru Lapušnik/Llapushnik. Rizah, protagonista ove priče, tražio je svoga oca dve nedelje, pokušavajući da razgovara sa lokalnim čelnicima OVK kako bi bilo šta čuo o sudbini svog oca. Rečeno mu je da ode do Fatmira Limaja zvanog Čeliku, prvooptuženog u ovom predmetu, i da on može da oslobodi njegovog oca. Ali ni to nije pomoglo. Niko nije želeo da mu pomogne. A zatim je jedne noći grupa naoružanih vojnika u vozilu stigla do njegove porodične kuće u Petrovu/Petrovë: uhapšen je, prekrivena mu je glava i prevezen je u logor Lapušnik/Llapushnik. Vrata zatvora mu je otvorio trećeoptuženi Harahdin Bala, koji ga je prisilio da mu preda sve vredno što je imao kod sebe, zajedno sa kaišem i pertlama sa cipela. Zatvoren je u prostoriji glavne zgrade logora, gde su se nalazila i drugi zatvorenici. Bala je želeo da sazna od Rizaha zašto on traži svog oca, a posle toga ga je tako jako pretukao da je on izgubio svest. Rizah je posle toga u prostoriji video kako premlaćuju čoveka koji je kasnije ubijen – to je bio Shaban Hoti: ruke i noge su mu bile u lancima, sav je bio krvav, a napala su ga trojica vojnika OVK skačući po njemu, šutirajući ga – kao divljaci. Vi ćete čuti ceo opis ovog besmislenog nasilja od samog Rizah Rexhaja kada on bude svedočio u ovom predmetu. To je bila zabava za stražare. Shaban Hoti bio je profesor, lingvista, i njegov je jedini greh bio što je radio kao prevodilac za jednu grupu novinara sa kojima se OVK nije slagala. Rizah Rexhaj je bio prisiljen da stalno gleda to nasilje a i njega su prebijali Haradin Bala i Isak Musliu. Jednom prilikom, Rizah Rexhaj je video Fatmira Limaja u logoru. Kasnije je Rizah Rexhaj premešten u štalu u kojoj je boravio sve dok nije napustio Lapušnik/Llapushnik krajem jula 1998. godine, kada su Srpske snage počele da se približavaju logoru. Tada je Haradin Bala, postupajući po naređenju Fatmira Limaja iz Klečke/Kleçkë, odveo preostalih dvadesetak zatvorenika do ovog mesta koje sam označio ovde na karti, mesta Beriša/Berishë. Vidite da su obeleženi Beriša/Berishë i Lapušnik/Llapushnik na karti. Polovina zarobljenika je pušteno, a deseterica su ubijeni od strane streljačkog voda kojem je na čelu bio Haradin Bala. Rizah Rexhaj je tog dana trebalo da bude streljan u šumi, ali to što je on preživeo i to što je hrabar jeste i razlog zašto smo mi svi danas ovde. On je bio dovoljno hrabar da izađe i identifikuje optužene i da pokaže UNMIK-u mesto ubistva. I na taj način su pronađena i identifikovana tela ubijenih. A o tome ću da vam pružim više detalja u kasnijem delu ove uvodne reči. Njegovog oca Hetema Rexhaja, koga je i pošao da traži kada je on nestao, poslednji put je video 26. jula 1998. godine. Njegov otac je držan u drugom delu logora. Kada

su zatvorenici odvedeni iz Lapušnika/Llapushnik do Beriše/Berishë, i njegov se otac našao u toj grupi. I tada ga je i video, ali je njegov otac potom streljan u šumi - zemljoradnik i civil. Ali sin njegov Rizah je preživio i vi ćete direktno od njega da čujete o toj tragediji. Srbi žrtve bili su u najvećoj meri oteti i zatvoreni tokom maja i juna 1998. godine. Kada je logor evakuisan u julu mesecu 1998. godine, preostala su samo dvojica preživelih Srba. Sada ću ispričati njihovu priču, a ona je slična pričama koje su iskusili mnogi Srbi iz ovog predmeta. 29. juna 1998. godine, dvojica Srba, otac i sin, Vojko i Ivan Bakrač izvedeni su iz autobusa koji je išao sa Kosova/Kosovë za Beograd u selu Crnoljevo/Carralevë – vidite ga obeleženo na karti ispred vas. Ovo je put koji ide iz Suve reke/Suharekë od juga prema severu. To je put kojim su oni išli na putu za Beograd. U to vreme, u junu 1998. godine, Crnoljevo/Carralevë je bilo utočište za OVK, a lokalni komandant OVK bio je podređen Fatmiru Limaju, prvooptuženom u ovom predmetu. Mnoge porodice svih nacionalnosti su propatile tokom rata u bivšoj Jugoslaviji. Ali tragična odiseja kroz koju su prošli Bakračevi čini mi se da je dobra ilustracija šta se dogodilo u bivšoj Jugoslaviji. Vojko, poreklom Srbin, rođen je u Sloveniji. Njegov sin Ivan, rođen je 1979. godine u Zagrebu, u Hrvatskoj. 1992. godine su Hrvatska i Srbija međusobno zaratile. Ivan koji je tada imao 13 godina morao je sa porodicom da napusti Zagreb i da ode u Beograd. Srpske vlasti u Beogradu su našle posao Vojku u hotelu u Đakovici/Gjakovë na Kosovu/Kosovë. Bakračevi su ubrzo shvatili da će na Kosovu/Kosovë uskoro eskalirati međunacionalni sukobi, zbog čega je porodica nastojala da napusti Kosovo/Kosovë i da pronade bolji život daleko od Jugoslavije. U junu 1998. godine Kosovo/Kosovë je zapalo u krizu, a OVK je kontrolisala mnoge puteve u pokrajini, i bilo je veoma opasno da putujete ukoliko ste Srbi. U vreme kada ih je OVK otela, porodica Bakrač je krenula na svoj poslednji put za Beograd, gde su trebali da dobiju odgovarajuća dokumenta i dozvolu da zauvek napuste zemlju. Autobus su zaustavili pripadnici OVK u selu Crnoljevo/Carralevë, označeno na karti. Otac i sin će vam ispričati da su ih izveli iz autobusa zajedno sa još dve žrtve koje su kasnije ubijene, a navedene su u ovom predmetu: Đorđe Ćuk i Stamen Genov - čovek za koga sam napomenuo da je bio podoficir u Vojski Jugoslavije. Đorđe Ćuk je bio civilno lice. Otac i sin su bili veoma uplašeni i obojica su mislili da će ih ubiti. Gospođa Bakrač, Vojkova supruga je ostala u autobusu i bila je histerična. Svako od nas može da zamisli tu scenu. Kada su otkrili da je Stamen Genov pripadnik VJ, Bakračevi su dali iskaz da su ga pripadnici OVK tako pretukli da više nije mogao da stoji na svoje dve noge. Ivan i Vojko Bakrač su zajedno sa Stamenom Genovim i Đorđem Ćukom odvedeni na jedno mesto koje oni ne mogu da imenuju, ali su i otac i sin identifikovali sa fotografija mesto za koje Tužilaštvo u ovom predmetu tvrdi da je bilo improvizovani logor u Lapušniku/Llapushnik. Sin Ivan je identifikovao Haradina Balau kao čuvara u logoru i to putem seta fotografija koje su mu pokazane tokom davanja iskaza. On je istražiteljima potvrdio da je čoveka po imenu Haradin Bala on poznao po nadimku Shala u logoru Lapušnik/Llapushnik. Otac nije mogao da prepozna Haradina Balau na fotografijama, ali nam je dao uverljiv opis trećeoptuženog u ovom predmetu, i potvrdio je da ga je i on znao kao Shalu, a to je bilo ratno ime Haradina Balae.

Vi ćete se setiti časni Sude, da Haradin Bala prihvata da mu je nadimak bio Shala ali negira da je bio u Lapušniku/Llapushnik od kraja maja 1998. godine. Časni Sude, nema nikakve sumnje da su Bakračevi oteti i protivzakonito zatvoreni u logoru Lapušnik/Llapushnik krajem juna 1998. godine. Oba svedoka veoma tačno opisuju podrum u kom su držani zajedno sa drugim srpskim i albanskim zatvorenici. Budući da su njih dvojica bili Srbi iz Hrvatske, Ivan je mudro odlučio da slaže kada je rekao da su oni Hrvati a ne Srbi, jer se nadao da će ih to spasiti. On je smatrao da im je to možda u početku i spasilo živote, iako su u OVK kasnije shvatili da su oni Srbi iz Hrvatske. Oba ta svedoka će objasniti kako je OVK posle sedam dana odlučila da ih pusti. I otac i sin su bili prisiljeni da na jednom video snimku kažu da je OVK dobro postupala sa njima u Lapušniku/Llapushnik. Posle toga su im stavili poveze na

oči, ubacikli ih u jedno vozilo i odveli ih u Mališevo/Malishevë gde su ih predali Međunarodnom komitetu crvenog krsta.

Časni Sude, želim da vam skrenem pažnju na jedan intervju koji sam vam već pokazao, intervju sa Jakupom Krasniqijem, zvaničnim glasnogovornikom OVK, koji je 10. jula 1998. godine kosovskim novinama *Koha Ditore* izjavio sledeće: "Pre nekoliko dana, predali smo dvojicu Srba iz Hrvatske Međunarodnom komitetu crvenog krsta". On zatim govori ono o čemu sam vam ja govorio: "Ovi koje smo kidnapovali se ili nalaze na listi ili je objavljeno da su ubijeni, ali mi se ne ponašamo na onaj način na koji se ponašaju Srbi". Dakle ovde nam Jakup Krasniqi govori o oslobađanju dvojice Bakrača - Srba. Njih dvojica su jedini preživeli Srbi iz tog logora. Stamen Genov i Đorđe Ćuk koji su dovedeni sa njima više nikada nisu viđeni. Kasnije ću da kažem nešto i o okolnostima pod kojima su oni ubijeni.

A sada prelazim na tačke Optužnice od broja 3 do 6: Mučenje, nečovečna dela i okrutno postupanje. Časni Sude, ove tačke obuhvataju zlostavljanje zatvorenika u logoru, mučenje kom su bile podvrgnute mnoge žrtve i užasne uslove u kojima su pritvorenici bili prisiljeni da žive: nedostatak hrane, strašni higijenski uslovi, primitivan i varvarski način na koji su mnoge žrtve vezivane lancima kao životinje, terao je zatvorenike da leže u sopstvenom izmetu, jer nisu mogli da se kreću ili hodaju okolo. Iako ponovo sva trojica optuženih osporavaju dokaze, oni ne osporavaju našu pravnu kvalifikaciju. To možete da pronađete u paragrafima od broja 112 do broja 121 u pretpretresnom podnesku Tužilaštva. Tačke broj 3 i 4 terete ih za mučenje – tačka 3 kao zločin protiv čovečnosti, a tačka 4 kao ratni zločin. Sudska praksa ovog Suda potvrđuje da su osnovni elementi krivičnog dela isti, bez obzira na to da li se za mučenje terete po članu 3 ili po članu 5. Jedina pravna razlika između ta dva krivična dela su dodatni pravni uslovi koji se postavljaju za zločin protiv čovečnosti. Mučenje se razlikuje od drugih oblika zlostavljanja zbog ozbiljnosti i svrhe napada. Svrha napada može biti: pribavljanje informacija, priznanje ili zastrašivanje nekoga. Ovde treba primetiti časni Sude da svrha mučenja može biti samo deo motivacije, a to nije jedini ili glavni razlog napada. Presuda u *Predmetu Krnojelac* daje neke smernice s tim u vezi u paragrafu broj 182, što bi uz dužno poštovanje, trebalo da pomogne Pretresnom veću kada bude odlučivalo o ovim tačkama Optužnice. Kada je reč o tačkama 5 i 6, u njima se terete za nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti i okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja. I ovde su osnovni elementi za oba dela isti. Jedina razlika je što postoje dodatni pravni uslovi za krivično delo zločin protiv čovečnosti. O dokazima. U ovom predmetu, dokazi će časni Sude pokazati da iako sve zatvorenike nisu tukli, da one koje jesu, to su onda činili tako surovo i u više navrata - sve dok ne bi pali u nesvest. Fizičko nasilje, zastrašivanje i strah koji proizlazi iz svega toga bili su suština režima u Lapušniku./Llapushnik. Neki zatvorenici su bili i na smrt pretučeni. Preživeli će vam ispričati kako su izgubili zube, kako su tučeni sve dok im nisu slomljena rebra, kako su ljudi bukvalno slomljeni stalnim ponavljanjem brutalnosti. Zatvorenici su tučeni šakama, šutirali su ih i po njima skakali, tukli ih drugim predmetima. Svi zatvorenici su bili u stalnom strahu, jer su svi mogli da vide kakvi su bili rezultati poslednjeg prebijanja. A ko će biti sledeći, koliko dugo će ih tući, ko će ih tući, da li će preživeti još jedno premlaćivanje? Forenzički dokazi i usmeni iskaz jednog preživelog pokazaće da je u jednom slučaju zatvorenik bio tako teško pretučen da mu je usled toga potkolenica bila slomljena na dva mesta. Već sam istakao da je na lokalitetu Beriša/Berishë gde su izvršena ubistva UNMIK pronašao devet posmrtnih ostataka. Te posmrtne ostatke pregledao je jedan forenzički patolog, forenzički antropolog i profesor George Maat, profesor anatomije i forenzičke antropologije na Univerzitetu Leiden. Ti forenzički dokazi uzeti zajedno pokazaće da su tela iskopana u Beriši/Berishë imala prelome na: grudnom košu, rukama i zubima. Neke od povreda bile su opasne po život, a sve te povrede su nanete skakanjem po zatvorenicima, udaranjem šakama ili drugim tupim predmetima. Dokazi će pokazati časni Sude da su zatvorenike u isto vreme i tukli i ispitivali. Više zatvorenika će da svedoči da su ih njihovi

mučitelji tukli istovremeno kada su ih i ispitivali o njihovim vezama sa srpskim stanovništvom na Kosovu/Kosovë. Dokazi će pokazati da su prebijanja ponekad poprimila karakter intenzivnog oblika zastrašivanja. Ja ću uz dužno poštovanje časni Sude prepustiti vama da odlučite o tome kada fizičko nasilje prelazi prag i postaje mučenje. Ipak želim da uz puno poštovanje vama skrenem pažnju na sledeće: Prvo, neuobičajen stepen prebijanja u ovom predmetu. Drugo, konstantno ponavljanje fizičkog nasilja ili napada na zatvorenike. Treće, stanje žrtava nakon napada na njih. I na kraju, dug period primene nasilja. Zatvorenici su često bili vezivani prilikom mučenja, a ponekad su im stavljali i poveze na oči. Često ali ne i uvek, njihovi mučitelji, pripadnici OVK u Lapušniku/Llapushnik pokrivali su lica dok su vršili nasilje nad njima. Ipak su zatvorenici često znali ko ih je mučio, jer su im prepoznawali: građu, nadimak, ratno ime, glas, način na koji su se ponašali tokom prebijanja. Druga vrsta fizičkog i mentalnog zlostavljanja koje su trpeli zatvorenici bili su uslovi samog zatvaranja. Neki zatvorenici koji su držani u štali, a sutra ćete videti tokom svedočenja prvog svedoka njen položaj unutar logora i na šta sam mislio kada sam pominjao štalu. Zatvorenici su bili vezivani lancima kao životinje: nisu mogli da se kreću, krvarili su, bili su prljavi, bili su gladni. Kada je o hrani i vodi reč, čućete razne priče. Prvi zatvorenici su čini se patili mnogo više od onih zatvorenika koji su tu došli kasnije. Neki zatvorenici su bili posebno izdvajani za specijalnu vrstu zlostavljanja – davali su im mizernu količinu hrane i nisu im uopšte davali vodu za piće. Neki zatvorenici će govoriti o tome kako im je davano nešto hrane i vode, dok će vam drugi reći da njima nije davano gotovo ništa. Higijenski uslovi su bili jako loši. U slučajevima kada je zatvorenicima bilo dozvoljeno da odu do toaleta, morali su za tu namenu da koriste jednu bure koje je bilo prepuno i retko se praznilo. Veoma često nije uopšte dopuštano da se ide do toaleta, već je nužda vršena tamo gde su se zatvorenici zatekli. Nije postojala nikakva medicinska nega za zatvorenike. A u mestu gde je nasilje uspostavljeno na institucionalnoj osnovi, ne iznenađuje da o zatvorenicima niko nije vodio računa. Sve ovo je časni Sude bilo smišljeno upravo zato da bi zatvorenici patili što je moguće više. Haradin Bala je osoba koju nekoliko žrtava vezuje za nasilje u ovom logoru, jer izgleda da on nikada nije stavljao masku na lice. Žrtve su ga znale po imenu, po nadimku, i mogle su da opišu njegov fizički izgled. Neke su ga poznavale i pre rata. Haradin Bala je direktno bio uključen u nasilje koje je vršeno nad zatvorenicima i često je stražario dok su drugi članovi OVK tukli zatvorenike. Isak Musliu je bio direktno nadređen onima koji su tukli i mučili zatvorenike. Izgleda da je on često nosio masku. Ali bez obzira na to, nekoliko žrtava je tačno znalo njegovo ime ili njegov nadimak, znali su ga kao izrazito nasilnog čoveka koji je veoma često tukao zatvorenike. Neki zatvorenici su opisali kako je koristio znanje borilačkih veština i svoje strahovite udarce nogama i rukama. Sve su to nezavisni iskazi koji povezuju dokaze koji govore o Isaku Musliu. Pred vama se nalazi dokument koji smo našli u kući Isaka Musliua. Radi se o članskoj karti *Karate federacije Kosova/Kosovë*. A na sledećem slajdu ćete videti ime gospodina Musliua. Sledeći dokument je prijava gospodina Musliua za rad u Kosovskoj policijskoj službi, u kojoj je sebe opisao kao karate-majstora najvišeg stepena. Fatmir Limaj je često bio u logoru, i zatvorenici su ga viđali u nekoliko navrata. Nasilje do koga je neprekidno dolazilo u logoru i uslovi koji su tamo postojali njemu su bili očigledni. Limaj je znao šta se tamo događa. Ne samo da je znao, nego je bio deo toga. On je bio glavni nadređeni i on je sve to odobravao. Čak šta više, pošto je Isak Musliu bio ovlašćen za logor Lapušnik/Llapushnik, Fatmir Limaj je direktno ogovoran za ono što se tamo događalo. Kao što sam već i rekao, neki drugi pojedinci, ne samo Haradin Bala i Isak Musliu su takođe tukli i zlostavljali zatvorenike. Ali to nasilje je bilo samo deo sistema zlostavljanja u kome su glavni protagonisti bila ova trojica optuženih. Nedela ostalih stražara u logoru koja se ne nalaze ovde pred nama su samom činjenicom da je postojao udruženi zločinački poduhvat nešto što se pripisuje činjenju: Fatmira Limaja, Isaka Musliua i Haradina Balae.

Časni Sude, ponavljam ovde pred Sudom, a pokazaću vam i deo predraspravnog podneska gospodina Fatmira Limaja. Fatmir Limaj, videćete to na sredini stranice, bio je stacioniran u Klečki/Klečkë. Povremeno je odlazio u Lapušnik/Llapushnik kako bi pomogao u raznim akcijama koje su tamo planirane. U toku navedenog perioda, odlazio je u Lapušnik/Llapushnik otprilike dvadesetak puta. Dakle, to je ono što sam Fatmir Limaj priznaje u svom predraspravnom podnesku. Njegova uloga je bila takva da je on dolazio da pomogne u vezi vojnih akcija koje su bile u toku, i to možete da vidite na osnovu ovog dokumenta. Iako on ne priznaje da je bio u logoru, postoje svedoci koji mogu da vam kažu da je on tamo odlazio. Takođe je nezamislivo da je on mogao da odlazi u Lapušnik/Llapushnik kako bi pomogao oko vojnih operacija, a da nije bio upoznat sa postojanjem logora i sa činjenicom da se u njemu nalaze svi ti zatvorenici. Linija fronta kod Lapušnika/Llapushnik, područje vojnog delovanja OVK je bila svega 350 metara udaljena od ovog logora. Ako mogu sada molim vas da se osvrnem na poslednje tačke u ovoj Optužnici – Ubistvo, tačke od broja 7 do 10. Za ubistvo se terete u tačkama 7 i 9 kao za zločin protiv čovečnosti, a u tačkama broj 8 i 10 se terete za kršenje zakona i običaja ratovanja. Kao i kod mučenja, elementi ubistva su isti bez obzira da li se za ubistvo terete kao za zločin protiv čovečnosti ili za kršenje zakona i običaja ratovanja. Jedina razlika je, kao što sam rekao i ranije to što postoji jedan opšti uslov koji je potreban da bi se dokazalo da se radi o zločinu protiv čovečnosti. I vi ćete to naći u paragrafima od broja 122 do 124 zakona koji se odnosi na ubistvo. Prvo ubistvo koje se spominje u Optužnici je u paragrafu broj 29 i tiče se ubistva Ajëta Gashija, vidite sada i njegovu fotografiju. Limaj i Musliu se terete po članu 7(1) i 7(3) Statuta za protivpravno ubistvo ovog lica. Ajët Gashi je bio bivši policajac otpušten iz službe, Albanac, kome je suđeno na političkoj osnovi pod Miloševićevim režimom. Njegov brat kaže da je u maju 1998. godine Ajët Gashi otišao u Glavni štab OVK u Klečku/Klečkë. Njegova porodica je mislila da je on tamo i da radi za OVK. Ali pošto ništa nisu čuli o njemu, majka Ajëta Gashija je otišla u Likovac/Likoc, u Glavni štab OVK da se raspita, a tamo su joj rekli da ne brine. Ali ona je i dalje brinula, pa je opet otišla kako bi se raspitala. Tokom njenog trećeg pokušaja, rekli su joj vojnici OVK u Likovcu/Likoc da se više ne raspituje za svog sina. Ajëtov brat je verovao da je on u logoru Lapušnik/Llapushnik, a vi ćete ovde čuti svedočenje lica koje je videlo Ajëta Gashija u logoru Lapušnik/Llapushnik polovinom maja 1998. godine. Ajët Gashi je kao i drugi zatvorenici bio prisiljen da napiše jedno priznanje o svom životu. U nekim slučajevima smo i uspeli da dođemo do tih priznanja zatvorenika u Lapušniku/Llapushnik. Dokazi će vam potvrditi da su Gashija držali u prostoriji koju sam ja opisao kao štalu – to je deo imanja u kome su obično držane domaće životinje. On je bio strašno pretučen. Vi ćete čuti svedočenje o okolnostima pod kojima je on pogubljen. Dokazi će potvrditi da su negde oko 10. juna 1998. godine Ajëta Gashija odveli iz Lapušnika/Llapushnik vojnici i stražari koji su se nalazili u logoru. Na putu za Magure/Magurë kod skretanja za Laletić/Leletiq, što sada vidite na karti časni Sude - obeležena su ta dva sela. Na tom putu za Magure/Magurë kod skretanja za Laletić/Leletiq streljan je iz automatskog oružja. To su učinila dvojica pripadnika OVK koji su bili pod komandom Isaka Musliua i Fatmira Limaja. Dokazi će pokazati da je Ajët Gashi ubijen po vojnom naređenju. Tužilaštvo će izvesti dokaze da je to naređenje u Lapušnik/Llapushnik stiglo iz Klečke/Klečkë, iz Štaba Fatmira Limaja. Porodica Ajëta Gashija je pronašla njegovo telo tamo gde je i bio ubijen - između Magura/Magurë i Laletića/Leletiq. Sudski dokumenti i novinski članci potvrđuju to ubistvo. List *Koha Ditore* piše da je osoba koja je ubijena pre dva dana identifikovana. U izveštaju se kaže da je Ajët Gashi iz Bobovca/Bubavec, opština Mališevo/Malishevë ubijen sa pet pucnjeva u grudi. Telo mu je pronađeno na ulazu u Magure/Magurë. Bilo je u fazi raspadanja, a ostavljeno je kao primer ostalima. Celu Kosovo/Kosovë je u junu 1998. godine bilo obavesteno o tome da je Ajët Gashi ubijen. Porodica je preuzela njegovo telo i sahranila ga na seoskom groblju u Bobovcu/Bubavec.

2003. godine Tužilaštvo je tražilo dopuštenje da se ekshumira telo i da se izvrši autopsija i antropološko ispitivanje. To je i bilo uređeno, a nalaz je pokazao da je on preminuo usled nekoliko prostrelnih rana u predelu grudnog koša i glave. Ako bih sada mogao časni Sude da skrenem vašu pažnju na ubistva lica čija su imena navedena u Aneksu I Optužnice. Sva ova lica je OVK odvela u periodu od 24. juna 1998. godine do 26. jula 1998. godine. Svi su oni bili zatvoreni u Lapušniku/Llapushnik a zatim ubijeni. Svi ubijeni osim jednog su bili civili, i svi osim jednog su bili po nacionalnosti Srbi. Kao što sam već rekao, Stamen Genov, Bugarin iz Jugoslavije bio je medicinski tehničar u Vojsci Jugoslavije, ali nije bio na dužnosti kada je otet. Fatmir Limaj i Isak Musliu se terete po članovima 7(1) i 7(3) Statuta za ubistvo ovih osam lica. Ovde, na ovoj fotografiji na levoj strani vidite Milovana Krstića, a desno je Miodrag Krstić. Na ovoj fotografiji vidite Slobodana Mitrovića. Kada su ubijeni 1998. godine, Milovan Krstić, koga ste prvog videli imao je 28 godina, bio je oženjen i imao je dvoje dece. Miodrag Krstić imao je 34 godine, bio je oženjen i imao je četvoro dece. Ovaj gospodin na slici, Slobodan Mitrović bio je oženjen i imao je blizance. Milovan i Miodrag Krstić bili su braća, a Slobodan Mitrović je bio njihov rođak. Njih trojica su bili i dobri prijatelji a ne samo rođaci. Sva trojica su živeli u selu Rečane/Reqan, u Suvoj reci/Suharekë na Kosovu/Kosovë. Vidite da je to označeno na karti. Oni nisu živeli u Suvoj reci/Suharekë, već u selu pored Suve reke/Suharekë. Pre rata, sva trojica su se oženili, sredili, našli posao i živeli miran život sa svojim komšijama Albancima. Slobodan Mitrović je imao mnogo albanskih prijatelja i govorio je albanski jezik. Slobodan ili Boban, kako su ga zvali je oženio Ljiljanu 1982. godine, a 1991. godine su im rođeni blizanci Aleksandar i Ana. Sredinom juna 1998. godine Slobodan Mitrović je dobio upozorenje od albanskog prijatelja da bi trebao svoju porodicu da preseli u Srbiju jer im pretila velika opasnost. I 14 juna 1998. godine on je svoju ženu Ljiljanu i dvoje dece odveo kod svojih rođaka u Arandjelovac, u Srbiju. A on sam se vratio u Rečane/Reqan na Kosovo/Kosovë. U junu 1998. godine Miodrag Krstić se nalazio u Beogradu, u Srbiji na hitnom medicinskom zahvatu. 23. juna 1998. godine Milovan Krstić i Slobodan Mitrović su otišli u Beograd da bi Miodraga Krstića iz bolnice prevezli nazad na Kosovo/Kosovë. Oni su došli preko Arandjelovca. Slobodan Mitrović je stalno bio u kontaktu sa ženom dok su bili razdvojeni, ali je tada hteo da ih iznenadi. Sigurnost na Kosovo/Kosovë je tada bila kritična. Ljiljana je to znala i molila je Slobodana da se ne vraća na Kosovo/Kosovë već da ostane sa njom i sa decom u Arandjelovcu. Milovan Krstić nije hteo sam da putuje na Kosovo/Kosovë sa bolesnim bratom, tako da je uprkos ženinim molbama, Boban otišao sa njim u bolnicu u Beograd. Ljiljana i blizanci nikada više nisu videli Bobana. Milovan Krstić i Slobodan Mitrović proveli noć 23. juna 1998. godine u Beogradu kod rođaka. Miroslav Krstić, stric Milovana i Miodraga Krstića ih je pozvao te noći sa Kosova/Kosovë kako bi ih upozorio koliko je opasno da putuju za Suvu reku/Suharekë preko Crnojjeva/Carralevë. Vi ćete se setiti da sam ja govorio o toj lokaciji kada sam naveo da je u tom mestu OVK kidnapovala: Bakrač, Đorđa Čuka i Stamen Genov. U tom mestu se nalazio jedan kontrolni punkt OVK. Bez obzira na upozorenje strica, sledećeg jutra su njih dvojica otišli i izveli Miodraga Krstića iz bolnice, da bi zatim krenuli nazad na Kosovo/Kosovë i to preko Crnojjeva/Carralevë. Policija je potvrdila da su ova trojica prešla granicu između Srbije i Kosova/Kosovë negde između 15.20 i 15.30 časova popodne 24. juna 1998. godine. Nešto posle toga su ih pripadnici OVK kod Crnojjeva/Carralevë kidnapovali i odveli u Lapušnik/Llapushnik. Ja sam vam ponovo označio i lokaciju Lapušnika/Llapushnik kao i lokaciju kontrolnog punkta OVK u Crnojjevu/Carralevë, kao i područje sela Rečane/Reqan gde su ova trojica živeli, blizu Suve reke/Suharekë. Svu trojicu su videli preživeli iz logora Lapušnik/Llapushnik – u ćeliji koja je bila u magacinu logora. Posle toga više ih niko nije video u Lapušniku/Llapushnik ili kada su odvođeni iz logora. Oni su ubijeni. Časni Sude, govoreći vam o izbledelim slikama ljudskog života, ja se ne obraćam vašim emocijama, već samo naglašavam posledice i štetu koju su ova trojica optuženih

prouzrokovali svojim delima ubistva. Ljiljana, žena Bobana Mitrovića, koja će ovde svedočiti pred Sudom, opisala je svog muža kao divnog čoveka koji je voleo nju i decu. Uvek ih je zvao kada je bio udaljen od porodice. Ona će opisati svakodnevnu njenu borbu između nade i očaja. Ona je sigurna da bi on ukoliko je živ i posle šest godina sigurno našao način da dođe do nje i dece. Naravno da je ovaj čovek mrtav. Ali pošto nema tela, pošto su njegovi posmrtni ostaci zakopani na nekom tajnom mestu, za ovu porodicu nema kraja u ovom slučaju, i nema kraja žalosti za nju i njenu decu. Oni žive u nekoj vrsti suspendovane animacije, i ne mogu da krenu napred zbog prošlosti, ali će možda tokom ovog sudskog procesa biti omogućeno bar jednoj porodici da ostavi za sobom prošlost i da krene napred u budućnost.

Sledeća žrtva je čovek po imenu Miroslav Šuljnić, vidite sada njegovu fotografiju. On je živeo sa roditeljima, bratom i sestrom u selu Vidanje/Videjē na Kosovu/Kosovē. Radio je u pilani u selu Dobri do/Doberdol. Od 10. maja 1998. godine do 21. maja 1998. godine, on je neprekidno radio u pilani i nije odlazio kući. On je 21. maja 1998. godine krenuo svojoj kući. Između 16.00 i 16.30 časova on je bio na kontrolnom punktu Srpskog SUP-a kod Komorana/Komorane na putu Priština/Prishtinë – Peć/Pejë. Srpski policajci su ga upozorili da ne ide tim putem jer OVK ima kontrolni punkt kod Lapušnika/Llapushnik, na lokaciji gde je logor, što sam vam ja već pokazao na karti. Miroslav Šuljnić nikada pre toga nije imao problema sa svojim komšijama Albancima, zbog čega je i verovao da je bezbedan. Ignorisao je upozorenje i nastavio je svoj put. Na kontrolnom punktu kod Lapušnika/Llapushnik, pripadnici OVK su ga sproveli u logor u Lapušniku/Llapushnik u kome je bio zatvoren. Jedan preživeli iz logora je potvrdio da ga je video krajem juna i početkom jula 1998. godine u logoru Lapušnik/Llapushnik. Srpske snage bezbednosti su pronašle sledeći dokument kada su ponovo zauzeli ovaj kraj krajem jula 1998. godine. Vidite jedan dokument ručno napisan, a sa leve strane vidite engleski prevod istog dokumenta. Srpske snage bezbednosti su pronašle sledeći dokument: "Ja sam Miroslav Šuljnić, rođen sam 8. juna 1996. godine..." Tako je napisano "... radnik po zanimanju, koga je OVK zarobila u Lapušniku/Llapushnik 21. maja 1998. godine". Kao što sam rekao časni Sude, jedan određeni broj svedoka je rekao da su bili prisiljeni da napišu sopstvene kratke biografije zbog saslušanja od strane OVK. Jeremija Šuljnić, žrtvin brat, će nam reći da to jeste rukopis njegovog brata. Iako u dokumentu piše da je godina rođenja 1996. godina, mi znamo da je Miroslav Šuljnić bio te 1998. godine odrastao čovek. On je u stvari rođen 1969. godine, ali je permutovao brojeve. I u neku ruku po mom mišljenju, ta greška daje verodostojnost ovom dokumentu. Svi mi možemo da zamislimo kako jedan preplašen čovek u zarobljeništvu u logoru Lapušnik/Llapushnik zapisuje ove reči. Porodica nikada više nije videla Miroslava. Njega su ubili ili u Lapušniku/Llapushnik ili kada su ga odveli iz Lapušnika/Llapushnik - između 24. juna i 26. jula 1998. godine.

Sledeću žrtvu sada vidite na fotografiji. To je Živorad Krstić. On nije ni u kakvoj vezi sa Milovanom i Miodragom Krstićem, o kojima sam govorio. Ovaj čovek je bio penzioner, udovac koji je te 1998. godine živeo u Prištini/Prishtinë. Imao je tada 68 godina i imao je tri ćerke. Žena mu je umrla dok su deca bila sasvim mala, a kako tvrdi njegov zet, on je svoj čitav život posvetio odgajanju svoje dece. Svedoci ga opisuju kao čoveka nežne duše koga su voleli i poštovali i srpski i albanski susedi. U vreme njegove otmice, lečio se od dijabetesa, a nešto pre toga operisao je kataraktu na oba oka. Bio je bolestan čovek. 23. juna 1998. godine krenuo je iz Prištine/Prishtinë na sahranu svom bratu u selo nedaleko od Prizrena/Prizren. 25. juna sin njegovog preminulog brata Velimir Krstić ga je smestio u autobus za Prištinu/Prishtinë. Autobus je krenuo u 10.00 ili 11.00 časova prepodne. Palo je veče časni Sude, a Živorad još uvek nije stigao u Prištinu/Prishtinë. Proverili su tada u policiji u Prizrenu/Prizren i policija je potvrdila da je opet autobus zaustavila OVK kod mesta Crnoljevo/Carralevë, obeleženo je na karti. Živorada Krstića su izvukli iz autobusa pripadnici OVK. Njegova lična karta i malo ličnih stvari koje je imao kod sebe su vraćeni porodici. Nekoliko dana kasnije, Živoradov zet Stojan Stojanović je čuo vesti da su Ivana i Gojka

Bakrača, dvojicu Srba za koje sam rekao da su ih oslobodili, koji su isto bili kidnapovani u Crnojeljevu/Carralevë, oslobodili pripadnici OVK i predali ih Crvenom krstu. Žrtvin zet Stojan Stojanović je stupio u kontakt sa Bakračima i pokazao im je sliku svog tasta, a oni su mu potvrdili da je Živorad Krstić zaista u logoru Lapušnik/Llapushnik, da im se predstavio i da im je rekao ko je i odakle je. Živorada Krstića njegova porodica više nikada nije videla, i Tužilaštvo tvrdi da je ubijen u Lapušniku/Llapushnik ili da su ga stražari odveli iz Lapušnika/Llapushnik i ubili, bolesnog čoveka koji se vraćao sa bratovog pokopa samo zato što je bio Srbin. Sledeće dve žrtve koje sada vidite su Stamen Genov i Đorđe Ćuk. Stamen Genov je na slici u vojnoj uniformi, kao što vidite. Ja sam već rekao da je on bio medicinski tehničar u VJ u vreme ovih događaja. Gospodin sa leve strane ekrana je Đorđe Ćuk. Đorđe Ćuk je bio mladi Srbin koji je rođen u Hrvatskoj koju je 1995. godine napustio sa porodicom zbog rata u tom području. I kao što sam već spomenuo, zajedno sa mnogim drugim srpskim izbeglicama, došao je sa bratom i roditeljima u Đakovicu/Gjakovë na Kosovu/Kosovë. 29. juna 1998. godine on je autobusom putovao iz Đakovice/Gjakovë za Beograd, istim autobusom u kom su bili i Bakrači.

Autobus je OVK zaustavila u Crnojeljevu/Carralevë, proverili su isprave svih putnika i Đorđe je sa još trojicom izveden iz autobusa. I Stamen Genov, Bugarin poreklom, koji je radio u VJ je izveden zajedno sa njim. Stamen Genov je tog dana bio van dužnosti i krenuo je u Kruševac da obiđe svoju devojku. Bakrači će vam reći da su i Đorđe i Stamen bili veoma uplašeni. Svu četvoricu je OVK sprovela do škole gde su bili ispitivani o tome ko su. Stamena Genova su ubrzo identifikovali preko njegove vojne isprave. Njega i Đorđa Ćuka su tada strašno pretukli. Stamena Genova su tukli sve dok nije izgubio svest. Đorđe Ćuk je takođe toliko bio pretučen da nije mogao da stoji na nogama kada su vojnici OVK došli da njih četvoricu prebace do Lapušnika/Llapushnik. U Lapušniku/Llapushnik su i Genov i Ćuk opet bili prebijani. Stamen Genov je posebno bio izložen brutalnom tretmanu zato što je bio pripadnik VJ. Svedoci će reći da su njega tako stravično tukli da je on molio ostale zatvorenike da ga ubiju. Krajem jula 1998. godine kada su Srpske snage povratile Lapušnik/Llapushnik, kopije sa saslušanja Stamena Genova su pronađene, i to sada možete da vidite. Neću sada da ulazim u detalje, ali tu piše: "Ja sam Stamen Genov..." Piše gde je rođen, kada je rođen, a onda se tu navodi spisak raznih podataka o garnizonu VJ u Đakovici/Gjakovë. U to isto vreme su – ako možemo da pređemo na drugi dokument - Srpske snage bezbednosti potvrdile su njegovu smrt. Tužilaštvo će prikazati i beleške sa sastanka od 30. jula 1998. godine. Radi se o sastanku zajedničke komande na Kosovu/Kosovë: Srpske vojske, Srpske policije i Srpske civilne uprave - koja je formirana kako bi se nosila sa krizom na Kosovu/Kosovë u to vreme. Možemo da pređemo na sledeći slajd, gde sada vidite dokument u kom piše da su razgovarali o ubistvu Stamena Genova. Nema sumnje časni Sude na osnovu svih iskaza koje ćete čuti da je ovaj mladić, medicinski tehničar u VJ, bio izložen takvom stepenu brutalnosti koja se teško može i opisati. On je umro u ili izvan Lapušnika/Llapushnik, i gotovo sigurno da je bio pretučen do smrti. Ni Đorđe Ćuk ni Stamen Genov nisu se više nikada videli sa svojim porodicama. Oba muškarca su mrtva, ubijena od strane stražara u ili izvan logora Lapušnik/Llapushnik. Siniša Blagojević. Sada vidite njegovu fotografiju. On stoji sa desne strane na slici. U junu 1998. godine Siniša Blagojević je imao 32 godine. On je živio u selu Krajište/Kraishtë koje je bilo mešovito srpsko-albansko selo na Kosovu/Kosovë. On je bio najstariji od šestoro dece i kao takav je bio "glava porodice". Bio je oženjen i imao je dvoje male dece. Radio je za državu kao šumar u Lipovici/Lipovicë, a imao je stan u Vrševcima/Vërshhec, koji mu je dodelio poslodavac zbog posla koji je obavljao. 22. juna 1998. godine Siniši je rečeno da su njegov stan u Vrševcima/Vërshhec opljačkali i uništili par dana ranije. Policija je Siniši i njegovoj porodici rekla da nije bezbedno da se ide u Vrševce/Vërshhec, ali su oni ipak tamo otišli kako bi pokupili preostale stvari iz Sinišinog stana. Siniša je držao i stoku blizu tog stana, i

razgovarali su on i žena da istog dana povedu i stoku sa sobom. Ipak su odlučili da to ne urade i da se Siniša po stoku vrati sledećeg dana. On je traktorom i krenuo sledećeg dana, ali ga njegova porodica više nikada nije videla. Policija je rekla njegovom bratu da je tog dana OVK bila aktivna u Vrševcima/Vërshhec, a dodatne informacije su navodile na to da je u to vreme u selu bio uspostavljen kontrolni punkt OVK. U stvari, Sinišu su pripadnici OVK odveli u Lapušnik/Llapushnik gde je i ubijen. Ponavljam, posle otmice ga porodica više nikada nije videla. Ako možemo sada časni Sude da pređemo na Aneks II Optužnice. Ova četvorica muškaraca su ubijena sredinom jula 1998. godine u ili blizu logora Lapušnik/Llapushnik. Samo da vas podsetim, ja sam već rekao da se u odnosu na ova ubistva Fatmir Limaj i Isak Musliu terete po članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Isak Musliu i Haradin Bala se takođe terete za neposredno učešće ili pomaganje i podupiranje ubistva na neki drugi način kada je reč o ova četiri lica. Nove dve žrtve vidite sada, na levoj strani je Jefta Petković a na desnoj strani je mladić Zvonko Marinković, koji je tada živio u selu Mušutište/Mushtisht sa svojom suprugom Svetlanom Marinković i dvoje male dece starosti od 8 i 3 godine. Kuću je delio sa svojim bratom, njegovom ženom i decom. Od njegove žene ćete čuti da su oni bili veoma bliska porodica. Bili su u braku osam lepih godina pre njegovog nestanka i smrti. Radio je u preduzeću *Balkan*. Jefta Petković, gospodin sa leve strane je bio iz sela Rečane/Reçan u Suvoj reci/Suharekë. Radio je kao vozač kamiona zajedno sa Zvonkom Marinkovićem u preduzeću *Balkan*. 23. juna 1998. godine Zvonko je telefonirao svojoj ženi Svetlani da bi joj rekao da dolazi kući toga dana iz Beograda kamionom preduzeća *Balkan* zajedno sa Jeftom Petkovićem. To je bio poslednji put kada se čuo sa ženom. 24. juna 1998. godine obojica su izvedena iz kamiona preduzeća *Balkan* u blizini sela Crnoljevo/Carralevë. Ponavljam, isto mesto u kom je postojao kontrolni punkt OVK i odakle su ih potom odveli u logor u Lapušniku/Llapushnik. Obojica su bili civili, bili su Srbi. Preživeli iz logora su potvrdili da su u njemu videli i Jeftu i Zvonka na osnovu prepoznavanja njihovih fotografija, iako je čest slučaj da ne znaju imena žrtava ili su zbunjeni sa tim u vezi, a to je zato jer zatvorenici nisu uvek bili u mogućnosti da pričaju međusobno. Jefta i Zvonko su bili podvrgnuti brutalnom režimu svakodnevnog premlaćivanja koje sam vam već opisao. Pre evakuacije logora krajem jula 1998. godine, Zvonko Marinković i Jefta Petković su bili ubijeni. Sledeće dve žrtve koje vidite su Agim Ademi sa leve strane i Vesel Ahmeti sa desne strane. Juna 1998. godine Agim Ademi i Vesel Ahmeti su oteti u selu Godance/Godanc i zatim odvedeni u logor u Lapušniku/Llapushnik. Obojica su vezana lancima u štali i obojica su izloženi brutalnom premlaćivanju. Sredinom jula, obojicu su ubili. Sledeća žrtva koju vidite je Fehmi Xhema, takođe znan i kao Fehmi Tafa. 13. juna 1998. godine osoba po imenu Vehbi Tafa iz sela Crnoljeva/Carralevë... i kako vas ne bi zbunjivali časni Sude, ova osoba nije žrtva. On se zove Vehbi Tafa, a ime žrtve je Fehmi. Dakle, osoba po imenu Vehbi Tafa iz sela Crnoljevo/Carralevë je nestao iz svog sela – iz istog mesta na kom se nalazi kontrolni punkt OVK i odakle je nestalo mnogo Srba iz vozila. Sledećeg dana 14. juna 1998. godine, njegov brat Fehmi Tafa, čovek sa fotografije, krenuo je da ga traži. Fehmi Tafu su ubrzo zarobila dvojica vojnika OVK iz sela Crnoljevo/Carralevë. Odveden je u lokalni Štab OVK gde su ga vezali, stavili mu povez na oči i strpali ga u auto. Odvezli su ga u selo Klečka/Kleçkë, gde je bio Štab Fatmira Limaja, a zatim su ga odveli u logor Lapušnik/Llapushnik. Izveden je iz kola i smešten je u ćeliju u Lapušniku/Llapushnik. Negde posle 14. juna 1998. godine Haradin Bala i Isak Musliu sa još dvojicom vojnika su ušli u ćeliju gde se nalazio Fehmi Tafa i rekli mu da ustane. On je bio vezan i sa povezom preko očiju. Ostalim zatvorenicima u prostoriji je naredeno da skrenu pogled. Četiri stražara među kojima i Haradin Bala i Isak Musliu odveli su Fehmi Tafu. Kasnije su ga Haradin Bala i Isak Musliu dovukli nazad u ćeliju. Bio je u polusvesnom stanju i bio je zverski pretučen, jedva je mogao da govori. On je bio u užasnom stanju zbog premlaćivanja. Molio je za vodu i žalio se na bol u grudima. Jedan od zatvorenika je od Haradina Balae tražio vodu za Fehmia, ali je on

to odbio. 20 minuta kasnije Fehmi je umro pretučen do smrti u toj prljavoj ćeliji. Haradin Bala je obavješten da je Fehmi umro. Ćeliju je nadzirao 24 časa Bala i još jedan stražar, a tada su telo odneli Haradin Bala i drugi vojnici.

I na kraju časni Sude, ako pogledate Aneks III. Ja se izvinjavam, mislim da vi imate pred sobom Optužnicu, ali vraćam se na Aneks III u kom ćete naći imena 10 ubijenih osoba. To se nalazi u Optužnici u paragrafima od broja 34 do broja 37.

SUDIJA PARKER: Sudeći po vremenu gospodine Cayley, verovatno je bolje da sada napravimo pauzu, pre nego što vi počnete sa novom grupom u vašoj Uvodnoj reči. Sada idemo na drugu pauzu, kako bi omogućili prevodiocima da se malo odmore kao i da se zamene trake. Nastavićemo sa radom u 17.40 časova.

TUŽILAC CAYLEY: Časni Sude, ako bih mogao zbog korisnosti da kažem Odbrani i zbog njihove spremnosti koliko mi je još vremena potrebno. Mislim da mi je verovatno potrebno još sat vremena, možda i nešto malo manje.

SUDIJA PARKER: Mislim da mi nećemo tražiti od Odbrane da večeras krene sa izlaganjem, ako je to u pitanju, da ne bi bilo nikakvog nesporazuma.

(pauza)

SUDIJA PARKER: Gospodine Cayley, poslednja osoba koju ste pomenuli izgleda da se ne nalazi u Aneksu II Optužnice. Da li sam u pravu?

TUŽILAC CAYLEY: Da, časni Sude. Tu osobu ćete naći u paragrafu broj 32 Optužnice.

prevodioci: Molimo vas da uključite mikrofon.

SUDIJA PARKER: Hvala vam.

prevodioci: Molimo vas da uključite mikrofon.

TUŽILAC CAYLEY: I na kraju, časni Sude... izvinjavam se gospodine predsedniče. Mogu li da nastavim? I na kraju, časni Sude želeo bih da skrenem vašu pažnju na Aneks III Optužnice. U njemu ćete naći imena 10 mrtvih ljudi. Za njih su relevantni paragrafi u Optužnici od broja 34 do broja 37. U vezi sa tim zločinima Fatmir Limaj i Haradin Bala terete se po članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Fatmir Limaj i Haradin Bala terete se po članu 7(1) Statuta za planiranje, podsticanje, naređivanje i počinjenje i na drugi način pomaganje i podržavanje, a Fatmir Limaj je optužen i po članu 7(3) Statuta. 26. jula 1998. godine Srpske snage bezbednosti započele su ofanzivu uperenu protiv OVK u Lapušniku/Llapushnik. To znamo od zatvorenika koji su čuli pucnjavu i granatiranje kao i iz srpskih vojnih dokumenata koje bih vam pokazao sada da imamo više vremena, ali oni će svakako biti uvršteni u spisak dokaznih materijala. Ali u suštini, radi se o srpskim vojnim izveštajima iz kojih jasno proizilazi da je u području Lapušnika/Llapushnik 26. jula 1998. godine sprovedena ofanziva, i to potvrđuje ono što su čuli zatvorenici u logoru. Dok su Srpske snage napredovale prema Lapušniku/Llapushnik i logoru, Haradin Bala i još jedan stražar su okupili sve preostale zatvorenike na sredinu dvorišta tog imanja. To ćete malo detaljnije videti tokom svedočenja gospodina Lehtinena koji će vam detaljnije objasniti kako je logor izgledao. Imamo

moćnost da prikažemo kompjutersku prezentaciju logora koja će vam trodimenzionalno pružiti mogućnost da se krećete logorom kao da ste tamo prisutni. Tada ćete videti i to područje, središnje dvorište o kome sam vam govorio. Tamo je okupljeno 20 zatvorenika koji su svi bili kosovski Albanci, jer kao što sam već rekao, svi Srbi su do tada bili ubijeni. Haradin Bala je rekao zatvorenicima da moraju da napuste Lapušnik/Llapushnik i da će otići u mesto Beriša/Berishë. Ja sam vam to mesto ranije pokazao na karti. Opet sam ga obeležio, a nalazi se u planinskom području. Rečeno im je da će oni koji budu pokušali da pobjegnu biti na licu mesta streljani. Zatvorenici su bili u užasnom stanju: isprebijani, onemoćali, pokriveni sopstvenim izmetom. Ja sam vam već napomenuo da je jedan zatvorenik Shyqyri Zymeri bio tako strašno pretučen da mu je potkolenica bila slomljena na dva dela. On nije mogao da hoda, pa su drugi zatvorenici morali da ga nose u brda. Teren po kom su išli je veoma zahtevan časni Sude. Bilo bi to teško i za grupu fizički spremnih muškaraca, a ovi o kojima mi govorimo nisu bili u stanju da hodaju po brdima u okolini Lapušnika/Llapushnik. Zatvorenici su proveli neko vreme hodajući da bi zatim stigli do jednog mesta gde je šumski put presecao njihov pravac kretanja. Vi ćete čuti svedočenje da je Fatmir Limaj onda tu došao sa još jednim čovekom i da je nekoliko minuta razgovarao sa Haradinom Balaom. Fatmir Limaj je zatim otišao, a ostavio je tu vojnika OVK koji je sa njim došao, i on će biti treći član grupe koja je streljala zatvorenike. Svi su zatim nastavili put dok nisu stigli do jednog potoka i voćnjaka. Haradin Bala je tada grupu podelio na dva dela, a zatvorenici su tada znali da će se nešto dogoditi. Prva grupa od deset zatvorenika je odvedena u stranu, a Haradin Bala je svakom pojedinačno od njih dao pismenu potvrdu u ime komandanta Çelikua, odnosno Fatmira Limaja u kojoj je pisalo da su oni oslobođeni. Onda je grupa odvedena u Štab OVK u Kišnoj reci/Kishnarekë, koja se na karti nalazi malo ispod Lapušnika/Llapushnik. Njih su tamo još jedan kratak period držali zatvorene, a onda su ih prebacili u mesto Krajmirovce/Krojmir koje takođe možete da vidite obeleženo u blizini Klečke/Kleçkë na ovoj karti. Haradin Bala se potom vratio do preostalih zatvorenika koji nisu bili oslobođeni, prozvao ih je jednog po jednog i odveo na jednu čistinu u šumi. Odveli su ih Haradin Bala i još dvojica stražara. Prvi stražar je bio sa Haradin Balaom još u Lapušniku/Llapushnik, a drugi je došao u pratnji Fatmira Limaja. Haradin Bala je imao automatsku pušku AK- 47, kao i stražar iz Limajeve pratnje. Drugi stražar je imao običnu pušku M- 48. Zatvorenicima je tada naređeno da sednu pod pravom linijom na zemlju. Svi su tada bili svesni da im je smrt veoma blizu. Bala je objavio da su svi osuđeni na smrtnu kaznu. Trojica vojnika su zatim zapucali dugim rafalom. Dvojica zatvorenika koji su predosetili šta će da se dogodi brzo su reagovali i otrčali su u gustu šumu, dok su preostala deseterica rafalom pogođeni pali mrtvi na zemlju. Vi ćete čuti ovde, kao što sam već rekao svedočenje preživelog Rizah Rexhaja. Njegov otac je poginuo tada u Beriši/Berishë. Njegov leš nije pronađen, a on nikada više nije viđen. Naravno, imajući u vidu tvrđenje Odbrane da se to nikada nije ni dogodilo, ja želim da vam kažem da postoje veoma čvrsti i potkrepljujući dokazi koji potvrđuju iskaze preživelih zatvorenika. Prvo, 2001. i 2002. godine je pretražen lokalitet na kom je došlo do pogubljenja i tada su veoma brzo otkriveni posmrtni ostaci devet lica. Analiza DNK, uzorci krvi od članova porodica i uzorci kostiju brzo su potvrdili da su to ljudi koji su navedeni u Aneksu III Optužnice, osim Hetema Rexhaja, oca Rizah Rexhaja, čiji posmrtni ostaci nikada nisu pronađeni. To ne iznenađuje, jer je njegov sin preživeo. Ubice su to znale i možda su premestili leš na drugo mesto, pretpostavljajući da će se preživeli sin vratiti da pronađe telo svog oca. Drugo, forenzički patolog i forenzički antropolog su pregledom posmrtnih ostataka utvrdili da je šestoro ljudi izgubilo život kao rezultat povrede iz vatrenog oružja. U tri slučaja eksperti nisu mogli da potvrde ali ni da isključe da je uzrok smrti vatreno oružje. Kao što sam već rekao, više tela je imalo povrede koje su nastale teškim prebijanjem još dok su bili živi. Treće, čaure i ostaci municije su pronađeni na mestu pogubljenja. Balistički ekspert je potvrdio uz razne stepene pouzdanosti da su pronađene čaure ispaljene iz automatske puške

AK- 47, a to je oružje koje su imali Bala i jedan stražar. Sva municija je bila poreklom iz Albanije. Mi ćemo u ovom predmetu izvesti dokaze da je OVK u najvećem delu municiju i logistiku dobijala iz Albanije. Šta više, jedan srpski general će ovde da posvedoči da Srbi nisu koristili municiju iz Albanije iz više razloga, između ostalog i zato jer su imali dovoljno sopstvene municije. Imena ubijenih ljudi navedena su u Aneksu III Optužnice. Ja ću sada da prođem kroz to. Hteo sam da o tome više govorim, ali vreme nam ističe, a ja bih hteo da večeras završimo sa planiranim. Prva žrtva je Emin Emini, a ovo je sada njegova fotografija. Ako možemo da pređemo na sledeću. To je Ibush Hamza. A ovo je Hyzri Hajrizi. Ovaj čovek časni Sude – Shaban Hoti, koga sam već pomenuo, bio je oženjen i imao je dve ćerke i sina. Kao što sam rekao, bio je lingvista, govorio je francuski i ruski jezik. Posao je izgubio 1992. godine tokom Miloševićeve čistke Albanaca iz državnih službi. 1998. godine počeo je da radi za strane novinare na Kosovu/Kosovë kako bi zaradio za život svoje porodice. Vi ćete čuti da je on 26. jula 1998. godine pratio trojicu ruskih novinara kada su zaustavljeni u Lapušniku/Llapushnik. Mi ćemo dovesti da svedoče jednog ili dvojicu tih novinara koji će ispričati da su zaustavljeni u Lapušniku/Llapushnik i da su držani u pritvoru jedno kratko vreme a zatim da su pušteni. Shaban Hoti je zadržan u logoru i kasnije je od strane OVK ubijen u Beriši/Berishë. Njegova porodica ga je svuda tražila nakon njegovog nestanka. Čak su stupili u kontakt i sa Fatmirom Limajem. A činjenica je da su njegovi ostaci pronađeni u Beriši/Berishë gde ga je sa ostalima u grupi pogubio Haradin Bala. Ako možemo sada da pređemo na sledećeg gospodina, Hasana Hoxhau. Hasana Hoxha bio je oženjen i imao je šestoro dece. Podržavao je Demokratski Savez Kosova. Kidnapovan je u julu 1998. godine. I njega je porodica svuda tražila. Njega su odveli u Petrašticu/Pjetërshticë, u selo koje je bilo pod komandom Fatmira Limaja. OVK je potvrdila da ga je zadržala zbog ispitivanja, a kada je porodica otišla u Štab OVK u Petrašticu/Pjetërshticë, njima je naređeno da odu odatle i da se više ne vraćaju. Sledeća žrtva je Safet Hysenaj, a posle njega je Bashkim Rashiti. Bio je oženjen i imao je jednu ćerku i tri sina. Njegova supruga je mislila da se on pridružio OVK u Krajmirovcima/Krojmir. Čak je i odlazila tamo da mu odnese nešto odeće i da bi se uverila da je sa njim sve u redu. Ona ga nije više nikada videla, a on je takođe ubijen u Beriši/Berishë. Sledeća žrtva je Hetem Rexhaj, otac Rizah Rexhaja. Sledeći je Lutfi Xhemshiti. Lutfi Xhemshiti je u vreme kada je ubijen bio oženjen 11 godina. Imao je četvoro dece, dva dečaka i dve devojčice. Njegova ga je supruga tražila nekoliko meseci. I nju su uputili u vojni Štab u Krajmirovce/Krojmir gde su uputili i suprugu Bashkima Rashitija. I ponovo nema traga tom čoveku. Mislim da je poslednja žrtva Shykyri Zymeri. Dopustite mi sada časni Sude da kažem nešto o pravnim i činjeničnim pitanjima u vezi odgovornosti ove trojice optuženih. Ja sam već napomenuo neke dokaze o tom pitanju, a sada ću da kažem i nešto više. Kada je reč o merodavnom pravu, član 7(1): naređivanje, planiranje, podsticanje, pomaganje i podržavanje, nalazi se u paragrafima od broja 130 do broja 150 prepretnog podneska Tužilaštva. Ponovo trojica optuženih nemaju prigovor na naše pravne argumente. Kada je reč o modalitetima počinjenja, ja ću dati svoj komentar, a o drugim modalitetima neću, jer se oni nalaze u našem prepretnom podnesku i o njima su sve strane u postupku saglasne. Kada je reč o modalitetima počinjenja, mi se oslanjamo na uobičajeno počinjenje krivičnog dela, a to su slučajevi u kojima je Tužilaštvo dokazalo da je optuženi počinio sve elemente *actus reus* zločina i da je to optuženi činio uz neophodnu *mens rea*. Dakle, to se odnosi na jednostavnu formu počinjenja ubistva, ako mogu to da nazovem fizičko, lično, individualno učešće lica u zločinu za koji se tereti, uz postojanje zločinačke namere. I svakako da jedan zločin može da izvrši više lica ukoliko svi oni zadovoljavaju uslove navedene u tom krivičnom delu. Drugi modalitet odgovornosti je, kao što sam već rekao, učestvovanje trojice optuženih u zajedničkom zločinačkom poduhvatu. O tome sam već govorio. Postoje tri oblika zajedničkog zločinačkog poduhvata koji se alternativno navode u Optužnici i imaju osnovu u sudskoj praksi ovog Suda i na legitiman način pokazuju odgovornost ove trojice optuženih. Žalbeno

veće tumači Statut tako da se taj oblik odgovornosti uključuje u moguće modalitete odgovornosti, čime se priznaje prvobitna namera Saveta bezbednosti prilikom osnivanja Suda. Nadležnost nije samo ograničena na fizičke počiniocima zločina. Svi oni koji su učestvovali u teškim kršenjima Međunarodnog humanitarnog prava trebalo bi da budu izvedeni pred lice pravde. Koncept zajedničkog zločinačkog poduhvata logički priznaje da u ratno vreme zločine kojima se mi ovde bavimo mogu da počine i grupe ljudi, a ne samo pojedinci. Grupe deluju sa svrhom ostvarenja zajedničke zločinačke namere nasuprot individualnom planu ili motivu. Uz dužno poštovanje časni Sude, izložiću nekoliko stvari koje će vam možda biti od pomoći. Moguće je da se zaključi da je neki optuženi pomagao ili podržavao zajednički zločinački poduhvat, ali se češće takav oblik učestvovanja smatra saučesništvom, a mislim da će i naši dokazi u ovom predmetu to pokazati. Ukoliko se ova trojica optuženih proglase odgovorni za zajednički zločinački poduhvat, oni će onda biti saučesnici. Postoje tri osnovna uslova za sve oblike zajedničkog zločinačkog poduhvata. Prvo, mora da postoji više osoba. Drugo, mora da postoji zajednički plan koji predstavlja ili obuhvata počinjenje zločina navedenih u Statutu ovog Suda. I treće, mora da postoji učešće optuženog u izvršenju zajedničkog planiranja. Prvi oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata, poznat je kao osnovni zajednički zločinački poduhvat ili kao zajednički zločinački poduhvat broj 1. U njemu svi učesnici dele zajedničku nameru, ali nisu svi i uključeni u počinjenje samog krivičnog dela. Primer za to je gde trojica ljudi planiraju da zatvore, tuku, muče i ubijaju zatvorenike u improvizovanom zatvoru. Oni svi dele zločinačku nameru za te zločine, ali imaju različite uloge u tom planu. Jedan od njih je možda stražar, jedan ili dvojica su mučitelji i ubice, a jedan može da bude komandant logora, a drugi da bude komandant područja na kome se logor nalazi i da mu je podređen komandant logora. Ali svaki od njih je odgovoran za ulogu koju je imao i za doprinos koji je on dao zajedničkom zločinačkom poduhvatu. Jedini zahtev je da su oni morali da planiraju sprovođenje rezultata plana - a to su svi zločini koji su pomenuti u zajedničkom zločinačkom poduhvatu. Drugi oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata ili zajednički zločinački poduhvat broj 2 je onaj koji smo naveli u Optužnici kao alternativni prvom obliku, a odnosi se na zločine koji su počinjeni da bi se prilagodili zločinima koji su počinjeni u logoru tokom rata. U njemu se traži da svaki od optuženih zna da postoji sistem zlostavljanja, kao i da ima nameru da sprovede taj zajednički zamišljen i sproveden sistem zlostavljanja. Odluka u *Predmetu Kvočka* iz 2001. godine je u prvoj instanci detaljno analizirala pravni razvoj ovog koncepta, i došlo se do zaključka da sudska praksa pokazuje da u onim slučajevima kada pritvorska jedinica funkcioniše na takav način da je zločinačka namera njenog funkcionisanja apsolutno jasna, da onda svako ko učestvuje na bilo koji način u funkcionisanju ili pomaganju ili olakšavanju njenog rada, stiče individualnu krivičnu odgovornost zbog učestvovanja u tom zločinačkom poduhvatu, ili kao saučesnik ili kao neko ko je pomagao u zločinu, zavisno od uloge koju je imao u toj organizovanoj hijerarhiji i stepenu individualnog učešća. A sada časni Sude nešto o paragrafu broj 306 ove presude koja može da bude od koristi zato što daje nekoliko faktora koji mogu da se koriste da bi se procenio stepen ili nivo učestvovanja optuženog u ovoj vrsti zajedničkog zločinačkog poduhvata. Prvo je veličina samog zločinačkog poduhvata; drugo je uloga optuženog i njegov položaj i količina vremena u njegovom učestvovanju u poduhvatu nakon što je saznao za zločinačku prirodu tog sistema, naponi koje je on uložio da bi sprečio ili omeo efikasno funkcionisanje tog sistema, ozbiljnost i obim zločina koji su počinjeni i efikasnost, žar i samoinicijativna okrutnost koju je eventualno imao neko od počinitelaca, kao i direktni dokazi o zajedničkoj nameri ili slaganje sa krivičnim poduhvatom, koje se vidi kroz mnogostruko produženo i široko učestvovanje u sistemu putem fizičkih dela zločina kao i verbalnim izrazima. Poslednji faktor je uloga koju je imao optuženi kada se radi o ozbiljnosti i obimu zločina koji su počinjeni. To su faktori časni Sude koji mogu da vam budu od koristi. Mislim da je važno da se kaže da onaj počinitelj koji je kriv ne mora da zna baš za svaki zločin koji je

počinjen u tom sistemu zlostavljanja. Samo saznanje da se vrše zločini i da se sa tim saznanjem učestvuje u tom sistemu na taj način da se efektivno omogućava funkcionisanje tog sistema zločina je samo po sebi dovoljno da se dokaže krivična odgovornost.

I samo ukratko časni Sude o trećem obliku zajedničkog zločinačkog poduhvata. To je prošireni oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata gde njegov cilj i svrha premašuju oblik prirodnih i predvidljivih postupaka jednog lica ili više saučesnika. Ja mislim da to najbolje pokazuje naša Optužnica, jer za ovaj oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata Tužilaštvo tvrdi da je svrha bila da se zatvore, zlostavljaju i muče zatvoreni Srbi i Albanci i da su počinjena ubistva koja su navedena u tačkama od broja 7 do 10, osim ukoliko se ne dokaže da ih je počinio jedan ili njih više od trojice optuženih, da su ta dela bila prirodna i predvidljiva posledica sprovođenja ciljeva ovog plana o zatvaranju i mučenju zatvorenika. Trojica optuženih su znala da su ti zločini posledica zajedničkog zločinačkog poduhvata. U tom slučaju, ukoliko vi časni Sude pronađete osnovu dokaza da je postojao zajednički zločinački poduhvat i da su ta ubistva bila prirodna i predvidljiva posledica sprovođenja tog poduhvata, vi biste onda mogli njih da osudite na osnovu ovog trećeg oblika zajedničkog zločinačkog poduhvata, ako ne na osnovu prvog oblika zajedničkog zločinačkog poduhvata. I poslednja stvar u vezi sa zajedničkim zločinačkim poduhvatom. U paragrafu broj 32 podneska Isaka Musliua i paragrafu broj 39 podneska Fatmira Limaja, obojica odbijaju da priznaju da ovaj prošireni oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata postoji u Međunarodnom običajnom pravu od 1998. godine. Dvojica optuženih se pozivaju na paragrafe u žalbi na presudu u *Predmetu Tadić* od broja 185 do broja 192, kako bi podržali svoj stav. A stav je Tužilaštva da je Žalbeno veće u *Predmetu Tadić* veoma detaljno razmotrilo ovaj oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata u paragrafu broj 220, i da su ustanovili da to u stvari jeste bio sastavni deo Međunarodnog običajnog prava 1992. godine. Mislim da je naša pozicija potkrepljena i time što je i sam Tadić u prvoj instanci bio oslobođen po nekim tačkama Optužnice koje su ga teretile za ubistvo, a da je on u toku žalbenog procesa bio osuđen na osnovu ovog proširenog oblika zajedničkog zločinačkog poduhvata. Dakle, na osnovu presude Žalbenog veća uopšte ne može da se tvrdi da ovaj prošireni oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata nije postojao 1998. godine, jer je upravo taj prošireni oblik primenjen na zločine koji su počinjeni još 1992. godine. Šta više, ova presuda Žalbenog veća u *Predmetu Tadić* je nedavno potvrđena od strane Žalbenog veća u *Predmetu Ojdanić* gde je potvrđeno da je ovaj oblik zajedničkog zločinačkog poduhvata postojao u Međunarodnom običajnom pravu još 1992. godine. I vrlo kratko časni Sude o članu 7(3) Statuta, na osnovu koga se terete samo Fatmir Limaj i Isak Musliu. Član 7(3) se primenjuje na unutrašnji oružani sukob, a to je upravo onaj sukob o kome je ovde reč. Pravne norme se navode u našem podnesku u paragrafima od broja 151 do broja 157. Samo jedno pitanje je pokrenuto od strane optuženih, i ja ću na to ukratko da se osvrnem. I Limaj i Musliu se pozivaju na propust u podnesku Tužilaštva, gde se citira presuda u žalbenom postupku u *Predmetu Hadžihasanović*. Tamo je navedeno da optuženi ne može da se tereti po članu 7(3) Statuta za prethodne zločine koje su počinili vojnici koji su tek kasnije došli pod njegovu komandu. Dakle, drugim rečima, ovde se radi o tome da je komandant nasledio situaciju i da zato ne može da snosi odgovornost za prethodno učinjeni zločin. Časni Sude, čitajući našu presudu mislim da ćete pronaći da nema potrebe da se Tužilaštvo uopšte i poziva na taj predmet. Mi i ne tvrdimo da su Limaj i Musliu komandovali jedinicama koje su prethodno počinile zločin. Mi tvrdimo da su oni imali komandu upravo u vreme kada su zločini počinjeni. Dakle, Limaj i Musliu su bili komandanti vojnicima koji su počinili tada zločin, a to se posebno odnosi na vojnika Haradina Balau, jednog od ovde optuženih. Ja sam se već dotakao nekih od dokaza koji povezuju trojicu optuženih sa događajima koji su navedeni u našoj Optužnici, a sada ću da vam iznesem nešto više detalja o tome. Odbrana Fatmira Limaja ne osporava činjenicu časni Sude da se on vratio iz Švajcarske na Kosovo/Kosovë u martu 1998. godine. Fatmir Limaj je potvrdio u intervjuu dok je bio u

Švajcarskoj da mu je Glavni štab OVK poverio određeni zadatak. Takođe Odbrana ne osporava da je Limaj odmah po dolasku otišao u mesto Klečka/Klečkë. Vidite ovde Klečku/Klečkë na karti. Mesto nije obeleženo, ali sam vam ga ja već nekoliko puta ranije pokazao. Tužilaštvo će pokazati da je on sa tog mesta organizovao regionalni Štab OVK za područje južno od puta Priština/Prishtinë – Peć/Pejë. Ta zona komande je uključivala i mnoga mesta na kojima su se dogodili kritični događaji iz ovog predmeta. Upravo u to vreme je Limaj postao poznat po pseudonimu Čeliku ili u prevodu "čelik", to mu je bilo ratno ime koje sam vam već spomenuo. Vojnici i komandanti OVK su u velikom broju slučajeva imali ratna imena kao vrstu lične zaštite kako sebe tako i njihovih porodica od Srpskih snaga bezbednosti, a i zbog toga da bi učvrstili legendu o sopstvenim poduhvatima.

Sto se tiče komandovanja Fatmira Limaja, ja sam već rekao da su u selima u okolini Klečke/Klečkë bile formirane kontrolne tačke na kojima su se nalazili vojnici OVK. Svako mesto je imalo svoju jedinicu i svog lokalnog komandanta OVK koji je bio pod komandom Fatmira Limaja. Na primer, jedinica OVK u Lapušniku/Llapushnik bila je poznata pod nazivom *Čeliku 3*. Jedinice su bile organizovane i u mnogim drugim selima: Krajmirovce/Krojmir, Lužnica/Luzhnicë, Kišna reka/Kishnarekë, Donja Fuštica/Fushticë e Poshtme, Trpeza/Tërpezë, Javor/ Javor, koji nije označen na karti... oh, jeste, Crnoljevo/Carralevë - iz koga se sećate da je kidnapovan veliki broj ljudi, selo Zborce/Zborc i Rusinovce/Resinoc. Sva ova sela su bila pod komandom Fatmira Limaja. Vi ćete čuti dokaze da se Fatmir Limaj redovno sastajao sa lokalnim komandantima u Klečki/Klečkë. Oni su mu podnosili izveštaje o događajima u njihovom području delovanja, a on bi im onda izdavao naređenja. Fatmir Limaj je bio prihvaćen kao komandant od strane njegovih potčinjenih. O tome ćete čuti svedočenja iz više izvora. A njegova naređenja jesu časni Sude sprovedena. Limaj je održavao komunikaciju sa svojim lokalnim komandirima preko kurira. Ovu činjenicu je potvrdio i Haradin Bala u svom predraspravnom podnesku u paragrafu broj 13 – da je OVK koristila kurire za komunikaciju među jedinicama. Kako je vreme prolazilo, sve više su se koristili radio predajnici za komunikaciju. Stav Fatmira Limaja izražen u njegovom predraspravnom podnesku jeste da Tužilaštvo grubo preteruje kada govori o vojnoj organizaciji OVK u predmetnom periodu. Pre svega časni Sude, da bi postojala krivična odgovornost, kao što sam već naglasio, nije neophodno da Tužilaštvo dokaže da je postojao jedan sofisticirani nivo organizacije OVK u navedenom vremenu koji je isti kao u savremenim armijama. Tačno je da je OVK funkcionisala između aprila i jula 1998. godine sa prilično bazičnom vojnom strukturom. Drugo što je važno i što treba da se kaže jeste da su sva trojica optuženih redovno viđani na mestu zločina. Fatmir Limaj prikazuje jednu tako apsurdnu sliku o svojoj komandnoj odgovornosti u pretpretresnom podnesku da se njoj ne može verovati. On tvrdi da je između marta i jula 1998. godine on bio odgovoran za organizovanje vojske, ali da nije imao nikakvo ovlašćenje nad vojnicima, kao i da je u navedenom vremenu on vršio obuku pripadnika OVK koji su napadali Srpske snage i branili albanska sela na Kosovu/Kosovë, ali da nije imao ni *de facto* ni *de jure* kontrolu nad njima. On je organizovao pripadnike OVK kao vojni komandant, ali kaže časni Sude da nije imao nikakvu vlast nad njima sve do kraja perioda koji je pokriven Optužnicom – do avgusta 1998. godine. A baš tada je odjednom dobio vojna ovlašćenja. I to sve se dešava kada su snage pod njegovom komandom pregrupisane u sastav 121. Brigade OVK, i to iste one snage, isti vojnici, isti potčinjeni, uključujući i Isaka Musliua koji je postao zamenik komandanta 121. brigade pod komandom Limaja u avgustu 1998. godine. Uz dužno poštovanje časni Sude, moramo da pogledamo u suštinu činjenica a ne u njihovu formu. Iako je možda došlo do nekih strukturnih promena sa ciljem bolje vojne organizacije, sama promena imena jedinica iz *Čeliku* u naziv 121. brigada ne menja odjednom do tada postojeću pravnu i faktičku odgovornost i odnos koji je postojao između komandanta i njegovih podređenih u to vreme. To se jednostavno protivi zdravom razumu. Dokazi u ovom predmetu će pokazati da je Fatmir

Limaj imao neophodnu *de facto* kontrolu nad pripadnicima OVK u Lapušniku/Llapushnik kao i u drugim područjima u navedenom vremenu. Pripadnici OVK će vam reći da je Fatmir Limaj imao ovlašćenja i da je postojala osnovna organizaciona struktura. Preživjele žrtve će vam reći kakav je bio njihov utisak o tome šta se događalo u logoru u Lapušniku/Llapushnik. Pripadnici Srpskih snaga bezbednosti će vam reći, kao što će reći i nezavisni članovi međunarodne zajednice, većina njih. Ja vas podsećam na to šta je Fatmir Limaj rekao 14. juna 1998. godine, a to sam vam već pokazao. Izvinjavam se, on to nije rekao 14. juna 1998. godine, već je govorio o junu 1998. godine. Govorio je o organizacionoj strukturi OVK tokom juna 1998. godine. Ako možemo ponovo da pustimo taj video snimak.

(video snimak)

(kraj video snimka)

TUŽILAC CAYLEY: Uporište OVK u Lapušniku/Llapushnik gde se logor nalazio, uspostavljeno je posle sukoba sa Srpskim snagama bezbednosti posle 9. maja 1998. godine. Fatmir Limaj je formirao ovu jedinicu pod imenom *Çeliku 3* i postavio je Isaka Musliua da joj komanduje. Naravno da to Odbrana negira. Gospodin Musliu međutim u svom pretpretresnom podnesku priznaje da je on bio koordinator i organizator u Lapušniku/Llapushnik, ali ne i da je bio lokalni komandant. Gospodin Bala u svom pretpretresnom podnesku kaže da je po njegovom shvatanju gospodin Musliu bio vođa jedinice u Lapušniku/Llapushnik ubrzo posle 8. maja 1998. godine. I zaista, u prijavi za posao u Kosovskoj policijskoj službi, gospodin Musliu navodi da je bio zaposlen u OVK od 1996. godine i da je bio u jedinici *Çeliku* i takođe u 121. brigadi, kao i da je Fatmir Limaj bio njegov komandant. Ako možemo sada da pokažemo taj dokument. Vidite sada jedan deo prijave gospodina Musliua za posao u policiji, gde piše da je bio zaposlen u OVK od 1996. godine, prvo u jedinici *Çeliku* koja je postala 121. brigada – stacionirana u Klečki/Klečkë. Posle toga je bio komandant Vojne policije u operativnoj zoni u Nerodimlju/Nerodime, a zatim i koordinator jedinica Kosovska policije. Komandant Fatmir Limaj. Nema u tom dokumentu kvalifikacije gospodina Musliua da je između maja i jula 1998. godine gospodin Limaj bio njegov kolega istog ranga sa kojim je sarađivao sve dok iznenada u avgustu mesecu 1998. godine on i gospodin Limaj nisu preko noći transformisani u komandanta i u zamenika komandanta 121. brigade. Prilikom hapšenja je gospodin Musliu priznao da je njegov nadimak u toku rata bio Qerqiz – ovaj će se nadimak puno pojavljivati tokom suđenja. Što se tiče postojanja logora u Lapušniku/Llapushnik, gospodin Musliu priznaje u svom pretpretresnom podnesku da je on od maja do juna 1998. godine boravio u Lapušniku/Llapushnik. Kao što sam već rekao, i gospodin Limaj priznaje u svom pretpretresnom podnesku da je između maja i juna 1998. posećivao nekih dvadesetak puta Lapušnik/Llapushnik, selo u kome je OVK imala pritvorsku jedinicu koja je predmet ove Optužnice. Gospodin Musliu zaista i potvrđuje u svom pretpretresnom podnesku prisustvo gospodina Limaja u Lapušniku/Llapushnik u dvadesetak navrata tokom tog perioda. On na taj način potvrđuje ono što je rekao i njegov komandant. Ali i Limaj i Musliu tvrde da nije postojao logor u Lapušniku/Llapushnik, da nije bilo zatvorenika, premlaćivanja, mučenja niti ubijenih koji bi mogli njima da se pripisu, a vi ćete to sada i da vidite kada su se 27. februara 2004. godine trojica optuženih izjašnjavala o izmenjenoj Optužnici. Ako možemo da pustimo ovaj kratak video zapis. Sudija Orije čita Optužnicu.

(video snimak)

SUDIJA ORIE: Tačka 5: *Nehumana dela, Zločin protiv čovečnosti, kažnjivo po članu 5(1) 7(1) i 7 (3) Statuta ovog Suda. Kako se izjašnjavate o tački broj 5 Optužnice?*

OPTUŽENI LIMAJ: *Mi smo se o tome već izjasnili, i mi to i sada ne prihvatamo. Da kažem za sebe, ja ne prihvatam da je takav logor ikada postojao, a kao rezultat...*

SUDIJA ORIE: *Gospodine Limaj, dozvolite da vas prekinem.*

(kraj video snimka)

TUŽILAC CAYLEY: Dakle, gospodin Limaj je svima jasno stavio do znanja da su svi događaji o kojima ja ovde vama danas govorim potpuna izmišljotina. Da kažem časni Sude i ovo u ime žrtava logora Lapušnik/Llapushnik, imajući u vidu ono što je gospodin Limaj rekao tokom saslušanja kao i ono što je jasno iznela Odbrana: dokazi u ovom predmetu učiniće mnogo više od toga što će pokazati da je postojao logor u Lapušniku/Llapushnik. Takođe će pokazati da je Fatmir Limaj odgovoran za užase koji su se tamo dogodili. Kao što sam pre rekao, ja želim da vi imate ovakvu vrstu odbrane na umu tokom suđenja, kada budete slušali svedočenja. Dok budete slušali tužioca kako ispituje svedoke, i kada Odbrana bude unakrsno ispitivala, onda pomislite o ovakvoj vrsti odbrane: ne postoji logor, zatvorenici, žrtve, ubijeni. Naravno da Tužilaštvo tvrdi da je to sve potpuna neistina, ali je sama priroda njihove odbrane i njihovo priznavanje prisutnosti u logoru Lapušnik/Llapushnik nešto što iskreno i ne daje prostor za neku drugu vrstu odbrane. Ja prepuštam dokazima da vam pokažu istinu. Ono što je činjenica jeste da su od početka januara 1998. godine brojni Srbi i Albanci počeli da nestaju širom Kosova/Kosovë. Mnoge od njih su kidnapovali određeni elementi u sastavu OVK. Logor u Lapušniku/Llapushnik je mesto gde su te ljude odvodili. Tokom tri meseca su hapsili i odvodili ljude na ovo mesto. Kidnapovanje i transport ljudi u ovaj centralni logor je bila organizovana akcija koja je dugo trajala. Bilo koje civilizovano ljudsko biće sa tragom moralne savesti koje bi ušlo u to užasno mesto tokom leta 1998. godine je znalo da je ono što se tamo događa protivzakonito: ljude su vezivali lancima za pod, prebijali i povređivali zabave radi, zatvorenici su bili gladni i žedni na letnjoj vrućini, bez imalo više vere i osećaja. Fatmir Limaj je znao šta njegovi ljudi rade tim zatvorenicima, naravno da je znao. On je bio među zatvorenicima u dvadesetak navrata tokom njegovih poseta Lapušniku/Llapushnik. On je svojim očima video ono što ja vama pokušavam da opišem. On je komandovao onima koji su dovodili te žrtve u Lapušnik/Llapushnik; komandovao je onima koji su stavljali ključ u bravu; komandovao je onima koji su sprovodili nepotrebno i brutalno nasilje; komandovao je onima koji su vršili ubistva. On je znao da je to nemilosrdan i nasilnički režim, a vi ćete čuti svedočenje da je on bio taj koji je imao ovlašćenja da oslobodi zatvorenike iz Lapušnika/Llapushnik, moć da odlučuje o sudbinama ljudi, a u mnogim prilikama u ovom predmetu, odlučivao je o nečijoj smrti ili o životu. Fatmir Limaj je sam naterao određeni broj preživelih da se zakunu nakon puštanja da nikada neće da progovore o bolu i smrti, o svemu što su doživeli i propatili, i da nikada neće da otkriju kroz šta su sve prošli. Zašto? Da bi se prikrila njegova krivica za ove zločine. Fatmir Limaj - komandant Çeliku znao je i tada a i sada zna dok sedi ovde pred vama šta se događalo u Lapušniku/Llapushnik tokom ta tri meseca - zato jer je on hteo da to tako bude. On je to prouzrokovao i on je za sve to zakonski odgovoran. Kasnije te 1998. godine, Fatmir Limaj je priznao članovima Međunarodne zajednice da OVK drži civilne zatvorenike. U ovom određenom slučaju, radi se o dva srpska novinara koje su pripadnici OVK zatvorili jer su prekršili pravila OVK. Ovu dvojicu ljudi su osudili na zatvor iako im nikada nije bilo suđeno. Oni nisu imali kontakt sa advokatima, kao ni sa članovima međunarodne zajednice, a mesto gde su držani, kao i ono mesto u Lapušniku/Llapushnik bilo je tajna. Pogubljenje poslednje grupe od 10 zatvorenika kod Beriše/Berishë krajem jula 1998. godine je bio zločin o kome je Fatmir Limaj ne samo znao već je u njemu direktno učestvovao, što će i pokazati dokazi. On je susreo zatvorenike i

Haradina Balau dok su išli na mesto pogubljenja ili oslobađanja. Razgovarao je sa Balaom. Izdao je naređenje. Bala je jednu grupu oslobodio, a drugu grupu je sproveo na jednu zaravan i sa još jednim Limajevim vojnikom i jednim stražarom streljao je desetero ljudi saopštavajući im pre toga da su svi osuđeni na smrt. OVK je uverila Međunarodnu zajednicu u više navrata da se pridržavala Ženevskih konvencija, i pošteno je da se kaže da su mnogi časni borci unutar OVK snažno nastojali uprkos ekstremnom izazovu da se pridržavaju Međunarodnog humanitarnog prava. Ali ono što se dogodilo u Lapušniku/Llapushnik je bilo očigledno nepoštovanje čak i najnižih standarda ljudskosti. Fatmir Limaj je izjavio pred članovima Međunarodne zajednice da se on pridržava Međunarodnog humanitarnog prava, da su vojnici pod njegovom komandom disciplinovani, a sada ćete čuti i specifičan način na koji je Limaj kažnjavao svoje vojnike, ali vi nećete čuti da je ijedan zločin koji je izvršen u Lapušniku/Llapushnik bio ispitan ili da je nekoga Limaj ili bilo ko drugi kaznio zbog toga. Ako mogu samo da vam pokažem video snimak koji govori kako Fatmir Limaj gleda na disciplinu.

(video snimak)

(kraj video snimka)

TUŽILAC CAYLEY: Dakle, časni Sude, Fatmir Limaj je bio fanatik kada su u pitanju red i disciplina. Ali vi nigde nećete pronaći da je bilo koji vojnik iz Lapušnika/Llapushnik koji je počinio zločine bio disciplinovan – nijedan od njih. Šta više, vi ćete videti da je Isak Musliu bio unapređen posle događaja u Lapušniku/Llapushnik, prvo kao zamenik Limaja u 121. brigadi, a ubrzo potom i kao komandant Vojne policije u nekoj drugoj operativnoj zoni OVK. Tako je Musliu nagrađen zbog načina na koji je upravljao logorom u Lapušniku/Llapushnik, radije nego da bude kažnjen. I sa istovetnom odbranom optuženih: nije postojao logor, nema zatvorenika, nema mrtvih, nema mučenja, mi ne očekujemo da će biti ponuđen ijedan dokaz pred ovim Sudom o sprovedenoj istrazi ili o kažnjavanju zločina koji je počinjen u Lapušniku/Llapushnik. Isak Musliu, Qerqiz, bio je komandant punkta u Lapušniku/Llapushnik od maja 1998. godine do jula 1998. godine. Direktno je izveštavao Fatmira Limaja. Kontrolisao je ulaz i izlaz iz zatvoreničkog logora. Izdavao je naređenja vojnicima koji su bili u logoru: da zatvorenicima stavljaju povez na oči, da ih premeštaju i prebijaju. I kao što je i sam priznao, njegova baza je bila u Lapušniku/Llapushnik. Dokazi će pokazati da je on redovno dolazio u logor. On je bio vrlo strastven i efikasan komandant, i nema sumnje da je ovaj čovek uživao u nanošenju brutalnog i nepotrebnog nasilja. Kao što sam već rekao, on je majstor borilačkih veština koje je koristio zajedno sa različitim spravama za mučenje kako bi napadao i preplašio zatvorenike. Zatvorenici su se osećali u potpunosti bezvredno, jer su gledali besmislena zverstva svakodnevno i jer su verovali da njihov život zavisi od pojedinaca kao što je Isak Musliu. Određeni broj zatvorenika je časni Sude bio tako strašno pretučen da je njihova jedina želja bila da što brže i što bezbolnije umru. Želim da vas podsetim časni Sude i na forenzičke dokaze u ovom predmetu koji će vam pokazati da je jedan deo zatvorenika imao strahovite povrede. Isak Musliu je lično učestvovao u ubistvima određenog broja logoraša. On je upravljao logorom u ime Fatmira Limaja. Za zločinački režim koji je nadgledao Isak Musliu i za koji je odgovoran takođe snosi odgovornost i Fatmir Limaj. Isak Musliu je komandovao vojnicima koji su delovali u logoru. On se nalazio u logoru od maja 1998. godine do jula 1998. godine. Isak Musliu ništa nije uradio da spreči zločine u logoru, već je svojim brutalnim ubilačkim primerom podsticao zločine. Njemu se može pripisati: ponovljeno, neprestano, rasprostranjeno i značajno učešće u ovom strahovitom krivičnom delu. Imajući u vidu način na koji se brani, a to je preslikano ono što čini i njegov suoptuženik Fatmir Limaj: nema logora, nema zatvorenika, nema mučenja, nema mrtvih, onda

uopšte nema potrebe da se naglašava da se on nije ni potrudio da kazni ili spreči bilo kog njemu potčinjenog vojnika za ono što se dogodilo u Lapušniku/Llapushnik.

Haradin Bala zvani Shala bio je stražar u Lapušniku/Llapushnik. Isak Musliu je bio njegov komandant u logoru. Čini se da su u Lapušniku/Llapushnik postojala dvojica ljudi sa istim Nadimkom - Shala. Vi sada gledate fotografiju te druge osobe, a njegovo pravo ime je Ruzhdi Karpuzi. Uočavate koliko se fizički razlikuje od Haradina Balae. Taj čovek je imao zadatke izvan zatvorskog kompleksa. Tako da kada zatvorenici govore da je u logoru stražar bio Shala, oni govore o Haradinu Balai a ne o ovom čoveku - Ruzhdi Karpuziju.

U svom pretpretresnom podnesku, Haradin Bala je potvrdio da je Isak Musliu bio komandant jedinice *Čeliku 3* OVK u Lapušniku/Llapushnik, u čijem je sastavu bio i Haradin Bala. Dok je obavljao dužnost stražara u logoru Lapušnik/Llapushnik, Haradin Bala je nosio crnu uniformu. On je imao tipičnu ulogu stražara jednog logora. Stražario je na ulazu u logor, otključavao je i zaključavao vrata u delu zatvora. Kada bi zatvorenici stigli u zatvor, on bi ih odvodio do ćelije gde bi ih vezao i stavljao im okove. Bala je tukao zatvorenike, a često je brinuo o bezbednosti onih vojnika koji su premlaćivali zatvorenike. Vrlo često su zatvorenici bili vezivani bukvalno kao životinje, a pre nego što bi ih pretukli, stavljali su im poveze na oči. Bala je bio taj koji ih je vezivao i stavljao povez, pripremajući ih tako za nasilje koje je sledilo. U takvim okolnostima, on je pretio zatvorenima, dodavao je i pojačavao njihov strah i time im oduzimao bilo kakav osećaj nade. Dokazi o kojima sam već govorio pokazaće njegovu umešanost u veći broj ubistava u ovom predmetu. Ja ću zbog celine prikaza da ponovim još jednom i da vas podsetim da je 26. jula 1998. godine Haradin Bala bio taj koji je odveo 20 zatvorenika u brda iznad Lapušnika/Llapushnik u Beriše/Berishë, gde je po naređenju Limaja pustio jedan broj zatvorenika, a zatim je preostalih deset zatvorenika pogubio. Limaj snosi odgovornost za ovaj čin, dok je Balaina krivica zasnovana na dokazima koje sam vam naglasio. Već sam istakao i prirodu njegove odbrane. I u delimičnom alibiju, a čini mi se i u poslednjem podnesku Odbrane po *Pravilu 92 bis* on u potpunosti poriče postojanje logora. Časni Sude, ja sam skoro pri kraju. Trebaće mi još tri ili četiri minuta. Ja sam značajno vreme potrošio navodeći dokaze i zakone koji se odnose na ovaj predmet. To se od Tužilaštva i tražilo na osnovu Pravilnika o postupku i dokazima. Pošteno je da se kaže da se gotovo svi predmeti koji su došli do Pretresnih veća ovog Suda tiču dela i činova ljudi u koje mi radije ne želimo da poverujemo. To je u prirodi našeg posla. Ono što odvaja predmete na ovom Sudu je njihov razmer: koliko mrtvih, koliko mučenja, koliko patnji, koliko ubijanja. Sa ovim brojem predmeta koji su ovde na Sudu, uobičajeni svakodnevni domaći zločini blede i postaju beznačajni. Ovde se radi o 20 ubijenih ljudi i na desetine povređenih, i mnogo uništenih porodica i života. Po svakom civilizovanom merilu, ovo je katastrofalno. Mi ne možemo da procesuiramo baš sve počinjene zločine svih strana u ovom ratu. To nije ni predvideo Savet bezbednosti UN kada je osnivao ovaj Međunarodni krivični sud. Ali mi nikada nećemo da dozvolimo da se kaže je kancelarija Tužilaštva određenu grupu ljudi stavila iznad zakona. Odbrana Limaja i Musliua zamera Tužilaštvu u svojim pretpretresnim podnescima zašto je uopšte i podiglo Optužnicu, jer mi na taj način vršimo reviziju prošlosti tako što iznosimo da je najozbiljnije i najrasprostranjenije zločine 1998. godine učinila Oslobođilačka Vojska Kosova. Pre svega časni Sude, kako bi bilo jasno, mi to uopšte ne tvrdimo. Kao što sam već rekao, Tužilaštvo ne osporava da su rasprostranjena kršenja ljudskih prava počinile Srpske snage bezbednosti. Ovo nasilje je kulminiralo u krvavim događajima od januara do juna 1999. godine, zbog čega se Slobodan Milošević i nalazi pred ovim Sudom, a zbog čega su i general-pukovnik Nebojša Pavković, general-pukovnik Lazarević, general-pukovnik Đorđević, general-pukovnik Lukić, Milan Milutinović, Nikola Šainović, general-pukovnik Dragoljub Ojdanić i Vlajko Stojiljković ovde optuženi. U vezi sa događajima iz 1998. godine, svedoci će možda da govore i o srpskim zločinima u tom periodu, ali to neće ni na koji način da opravda događaje u Lapušniku/Llapushnik.

Protivpravno zatvaranje, mučenje i ubistvo svih tih nevinih ljudi u Lapušniku/Llapushnik nije imalo za uzrok ratnu potrebu ili neophodnost, a dugačka senka Miloševićevih zločina na Kosovu/Kosovë ne oslobađa ovu trojicu optuženih njihove odgovornosti za ono što se dogodilo u Lapušniku/Llapushnik. Radi se o osnovnom moralu i zakonu. Ova institucija [MKTJ] zasnovana je na tradicionalnim principima moralnosti, pravde i prava koji su nastali razvojem civilizacije tokom vekova. Ovi principi potvrđuju i vraćaju našu veru u dostojanstvo i vrednost svakog od nas. Svakako da je svaki rat žalostan primer, ali treba nastojati da se izvan borbi, bilo da se radi o vojnicima ili civilima, prema njima pokaže razumevanje i milost. Pravo traži da se prema svim žrtvama rata postupa na isti način, bez obzira na njihov pol, nacionalnost ili boju kože, bez obzira ko je izvršilac. "Ista pravda za sve ljude". Ja sada govorim u ime žrtava reči Thomasa Jeffersona, ali ove reči su takođe i osnov za veliku nadu optuženih. Oni mogu da se nadaju poštenom suđenju. Njima su po Statutu ovog Suda garantovana sva njihova prava i integritet. Oni mogu da gledaju u sudije ovog časnog Suda kao na zaštitnike integriteta ovog postupka. Oni ga veoma uspešno štite, kao što i treba da bude. Kao što je Odbrana navela u svojim pretpretresnim podnescima, obaveza pravnog dokazivanja leži na Tužilaštvu koje mora da dokaže te stravične događaje i da su optuženi u njima učestvovali. Vi časni Sude morate da se uverite u krivicu svakog optuženog za svaki navod u Optužnici izvan svake razumne sumnje. To piše u *Pravilu 87*, i to je ona zlatna nit, garancija koju imaju sva trojica optuženih. Neću sada da obrazlažem šta to znači. U pravnoj praksi zemlje iz koje ja dolazim, takva objašnjenja često predstavljaju problem i za sudije i za zastupnike. A vi ste profesionalne sudije i vama ne moram da objašnjavam šta to znači, jer vi to znate mnogo bolje od mene. Vi sudite i o činjenicama i o pravu. Ja samo trebam da kažem da će Tužilaštvo ispuniti svoju dužnost dokazivanja činjenica u ovom predmetu.

Kosovo/Kosovë je danas podeljeno društvo. Dugi niz godina represije i podela, kao i ovaj poslednji rat časni Sude, ostavili su zaista veoma duboke ožiljke. Ljudi su puni tuge, besa i ogorčenosti i to na obe strane razdvojenih naroda. Ali u ovoj Optužnici se nalaze i srpske žrtve i albanske žrtve, očevi sa sinovima iz oba naroda. To je zajednička patnja koja bi mogla da postane most pomirenja te dve zajednice. Jer na kraju, jedna od osnovnih namera osnivača ove institucije bila je i pokušaj stvaranja pomirenja u tom regionu – da ljudi ponovo počnu da veruju da su njihovi susedi zaista isti kao i oni. Ono što ljudi čine u ratu, bilo to dobro ili loše, traje relativno kratko vreme, ali to što su radili traje mnogo duže i utiče posle toga na čitavu atmosferu mira. Sve dok se za zločine učinjene tokom rata ne bude sudilo otvoreno i pošteno, bez obzira na to koliko je teško, ti zločini će ostaviti veoma ogorčeno i nasilno nasleđe.

Mogućnost i volja ljudi da se suoče sa zločinima koje su počinili samo neki od njih jeste siguran znak nacionalne zrelosti i napretka. Sylejman Selimi, kosovski Albanac koji je danas veoma poštovan komandant na Kosovu/Kosovë, ovo je rekao o ratnim zločinima: "Svaka demokratska zemlja treba da se suoči sa ljudima koji su izvršili zločine u toku rata. Čak i zemlje sa dugom demokratskom tradicijom imaju probleme s tim pitanjem, a kako ne bi imali onda mi koji smo tek na početku našeg puta i bez ikakvog iskustva. Ali naravno da niko nije iznad zakona. Ljudi mogu da rade stvari u euforiji određenog trenutka, ali oni isto tako moraju za to i da preuzmu odgovornost."

Časni Sude, ja sam završio. Sada moram da prepustim dokazima da govore za sebe. Na kraju, želim da kažem da čvrsto i iskreno verujem da ukoliko se dokazi u ovom predmetu budu slobodno i pošteno saslušali, oni će dokazati da su ovi ljudi to što i jesu - ubice i mučitelji. To je ono što Tužilaštvo tvrdi i to je ono što će dokazi da pokažu, a to je i ono što uz najveće poštovanje časni Sude, od vas zahteva pravo da vidite u ovom predmetu. Hvala vam.

SUDIJA PARKER: Zahvaljujem vam se gospodine Cayley na toj pažljivoj Uvodnoj reči. Kao što zastupnici znaju, zbog potrebe da se ovo suđenje prevodi na četiri jezika, što zahteva i dodatni prostor za prevodioce, naše su mogućnosti u kojima se odvija ovo suđenje

ograničene, a i korišćenje ove sudnice delimo sa još jednim predmetom koji je u toku. Nažalost, to može da dovede do smetnji svim stranama, ali to je realnost sa kojom moramo da se izborimo. Momentalna posledica ove okolnosti jeste da sutra nastavljamo sa radom u 9.00 časova a završavamo u 13.45 časova, jer će sudnica sutra poslepodne biti potrebna u druge svrhe. Za sada očekujemo da ćemo u nastavku nedelje raditi poslepodne u: sredu, četvrtak i petak od 14.15 časova do 19.00 časova uveče. Sada prekidamo sa radom do sutra ujutru u 9.00 časova.

Sednica završena u 18.45 h.

Nastavlja se u utorak, 16. novembra 2004. godine u 9.00 h.

Fond za humanitarno pravo

